

СІМЕЙНИЙ ПУТІВНИК «ПІЖАМНОЇ БІБЛІОТЕЧКИ» ВІД ХАНУКИ ДО ПУРІМУ

ЧАС НАДІЇ

PJ Library («Піжамна бібліотечка») дарує яскраві враження, пов'язані з єврейською культурою: надає книжки та матеріали для розвитку родинам з дітьми 0–12 років і допомагає налагодити спілкування зі своєю спільнотою.

«Піжамна бібліотечка» як частина програми Фонду Гарольда Грінспуна підтримується завдяки щедрості доброчинців і партнерів. Щоби більше дізнатися про наші різноманітні ресурси та підписатися на щомісячну безкоштовну програму дитячих книжок, відвідайте pjlibrary.org/guide2.

Особлива подяка Foundation's Next Generation Advisory Board, членам PJ Library і людям, які вклали свою енергію та талант у створення цього посібника:

**Концепція, текст і редагування
англійського тексту:**

Лайза Рахлін Саймон Клерфелд
Ішай Амос Джессіка
Елана Розенфелд Маккормік
Ріна Сінгер

Художнє оформлення:

Зої Паппенгаймер
Джен Лопардо
Елісон Біггс

Ілюстрації:

Софія Вінсент Гай

Завдання «До справи!»

Редагування: Наомі Шулман
Ілюстрації: Барб Бастіан,
Адам Комосінскі

**Головний редактор
і автор текстів:**

Денні Пейлер

Керівниця проєкту:

Бет Ганіман

Переклад українською:

Ія Ківа
Юлія Шекет

**Редагування українського
тексту:**

Євгенія Каницева

**Підготовка українського
макету:**

Світлана Невдаценко

Авторське право © 2024 Фонд Гарольда Грінспуна. Всі права захищені. Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена, розповсюджена або передана в будь-якій формі для комерційних цілей

СІМЕЙНИЙ ПУТІВНИК «ПІЖАМНОЇ БІБЛІОТЕЧКИ» ВІД ХАНУКИ ДО ПУРІМУ

ЧАС НАДІЇ

ЧАС НАДІЇ

УСІМ БАТЬКАМ ХОЧЕТЬСЯ, ЩОБ ЇХНІ ДІТИ МАЛИ НАДІЮ.

А чотири єврейські свята між листопадом і березнем саме сповнені радості й надії. Це **СІГД**, коли ефіопські євреї відзначають повернення додому; **ХАНУКА**, свято світла; **ТУ БІ-ШВАТ**, день народження дерев; і **ПУРІМ**, свято перевертань.

Ці свята припадають на сезон, коли в Ізраїлі та в усій північній півкулі дні коротшають, ночі довшають, а на деревах з'являються бруньки — перші ознаки весни. Тож настає пора, коли все поступово рухається від темряви до відродження.

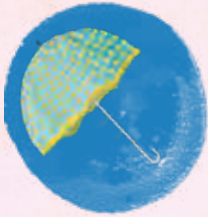
Жодне з цих чотирьох свят не згадується в Торі (перших п'яти книгах Біблії). Вони прийшли в єврейську історію пізніше, щоб надихати нас у тяжкі часи.

Ці свята — прекрасні приклади того, як юдаїзм одночасно зберігає старе і приймає нове і як в усьому єврейському світі різноманітні святкові звичаї розвиваються з плином часу та зміною місця.

Де б ви не жили, ласкаво просимо в **подорож надії**, до якої єврейська традиція кличе нас щороку.

Святкуймо разом!

НАДІЯ – ЦЕ...

НАДІЯ – ЦЕ...

вірити, що як ми непохитно зберігатимемо свої традиції, то одного дня добудемося до Єрусалиму.

(Це Сігд.)

НАДІЯ – ЦЕ...

вірити, що навіть малесенький вогник здатний розігнати темряву.

(Це Ханука.)

НАДІЯ – ЦЕ...

вірити, що посаджене нами виросте й дасть плоди.

(Це Ту бі-Шват.)

НАДІЯ – ЦЕ...

вірити, що ненависть ніколи не переможе.

(Це Пурім.)

«Оптимізм і надія — не одне й те ж. Оптимізм — це віра в те, що світ змінюється на краще, а надія — це віра в те, що спільно ми можемо зробити світ кращим. Оптимізм — це чеснота пасивна, а надія — активна. Оптимісту необов'язково бути хоробрим, а от для надії потрібна неабияка хоробрість».

Рабі Джонатан Сакс

Більше матеріалів щодо цих чотирьох свят шукайте на pjlibrary.org/hope.

ЩО Є В ЦЬОМУ ПУТІВНИКУ?

Цей путівник пропонує різні способи, в які можна відсвяткувати ці чотири празники вдома, у сімейному колі.

Позаяк кожна сім'я неповторна, путівник побудований так, щоб ви могли вибрати те, що відповідає потребам та інтересам саме вашої родини.

Кожний розділ присвячений окремому святу і містить поради щодо підготовки та ідеї для святкування всією родиною.

Як усе відбувалося?

Переказ основної історії кожного свята (на Пурім не обійдеться без сюрпризів).

Цінності — в центрі уваги

Згадаємо, як святкові звичаї пов'язані з єврейськими та загальнолюдськими цінностями.

Ритуали: крок за кроком

Вводимо у ваш дім традиції кожного свята (на Хануку запалюємо менору, на Ту бі-Шват проводимо оригінальний седер).

Як розпочати бесіду?

Цікаві цитати й запитання, які підштовхнуть сімейне обговорення.

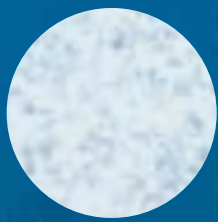
Завдання й рецепти у розділі «До справи»

Понад 20 різних сімейних сценаріїв допоможуть додати святкуванню веселощів і глибшого сенсу.

Для батьків

Ідеї щодо головних тем кожного свята.

ЄВРЕЙСЬКИЙ МІСЯЦЬ

ЗМІСТ

СІГД

Як усе відбувалося?	6
Святкуємо всією сім'єю	8
	10

ТУ БІ-ШВАТ

Седер на Ту бі-Шват	40
Частина друга: пікнік удома або на природі	44
Як бути екосвідомою дитиною	49
	56

ХАНУКА

Як усе відбувалося?	12
Запалюємо ханукальні свічки	16
Вісім вечорів — вісім сімейних святкувань	22
	26

ПУРІМ

Чотири пурімні міцви	58
Як усе відбувалося?	60
Чотири пурімні міцви (продовж.)	66
	74

ЕПІЛОГ

Словничок єврейських цінностей	79
	80

ЄВРЕЙСЬКИЙ КАЛЕНДАР побудований на циклах Місяця. Кожні 29 або 30 днів разом із молодим Місяцем приходить новий єврейський місяць. Сігд і Ханука припадають на молодик, а Ту бі-Шват і Пурім — на повню або близько до неї.

Щоб дізнатися більше про цикл єврейських свят (і переглянути вічний єврейський календар), відвідайте pjlibrary.org/calendar.

СІГД

Ханука

Ту бі-Шват

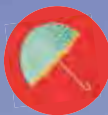
Пурім

СІГД

СВЯТО ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ ЕФІОПСЬКИХ ЄВРЕЇВ

(СІГД תּלּוּ דавньоєфіопською мовою ґеєз означає «вклонитися»; це слово пов'язане з давньоєврейським «сеґед», тобто «поклоніння»)

НАДІЯ — ЦЕ ВІРИТИ, ЩО ЯК МИ НЕПОХИТНО ЗБЕРІГАТИМЕМО СВОЇ ТРАДИЦІЇ, ТО ОДНОГО ДНЯ ДОБУДЕМОСЯ ДО ЄРУСАЛИМУ.

Клаль Ізраель, тобто єврейський народ у всьому його розмаїтті, має спільні цінності та дуже різні звичаї. У давнину єврейська громада Ефіопії, яка мешкала далеко від решти євреїв, не святкувала Хануку, Ту бі-Шват, Пурім — свята, що не згадуються в Торі (перших п'ятьох книгах Біблії). Євреї Ефіопії дотримувалися ритуалів, ґрунтованих на Торі, і виробили свої власні традиції, зокрема свято Сіґд.

У цей день громада сходила на високу гору, і всі тримали в руках різнокольорові парасольки. (В Ефіопії парасольками зазвичай прикривали від сонця шанованих персон. А на Сіґд парасольки символізують пошану до сувою Тори.) Усі, аж до найменших, слухали фрагменти з Тори про прощення, єдність і повернення до Землі Ізраїльської. Після посту, що триває пів дня, громада влаштовувала велику трапезу на відзнаку свого спадку та мрій.

Які традиції ви хотіли би зберегти?

Зійшовши на гору, ми відчули Єрусалим у найглибших глибинах власних сердець. Заради змоги почути слово Тори євреї прибували здалеку, провівши два чи три дні в дорозі, пішки, конями й мулами.

— ЕФІОПСЬКИЙ ЄВРЕЙ ЗГАДУЄ, ЯК СВЯТКУВАЛИ СІґД У ЙОГО ДИТИНСТВІ

ЯК УСЕ ВІДБУВАЛОСЯ?

Багато століть тому* група євреїв покинула Ізраїль і прибула до Африки, в місце під назвою Ефіопія (івритом «Куш»). Вони назвали себе «Бета Ісраель» («Дім Ізраїля») і створили унікальну єврейську громаду, яка поєднала ритуали з Тори та ефіопські звичаї.

Одна з їхніх головних традицій — святкувати Сігд. Щороку через 50 днів після Йом-Кіпура, на 29-й день єврейського місяця Хешван, Бета Ісраель збираються з усіх міст і поселень, щоб іще раз засвідчити свою віру. Сігд поєднує елементи Йом-Кіпура — дня посту й молитви — і Шавуота, свята дарування Тори єврейському народові на горі Синай.

У день Сігд, попостившись від світанку, громада сходила на найвищу гору в околі. На вершині гори

люди поверталися в бік Єрусалиму, вклонялися до землі й високо здіймали руки, а духовний лідер («кес») читав молитви та уривки з Біблії про повернення євреїв до Ізраїлю, їхньої батьківщини, по багатьох століттях на чужині. Після читання виголошували: «Наступного року в Єрусалимі!», а тоді сурмили в труби й шофари, били в барабани і влаштовували пишну учту з пригощанням, співами й танцями.

Не одне століття Бета Ісраель відзначали свято Сігд і мріяли про повернення до Ізраїлю. Нарешті мрія здійснилася. Коли в 1970-х і 1980-х роках умови життя в Ефіопії погіршилися, тамтешні євреї зважилися на небезпечну таємну подорож пішки до сусіднього Судану, а звідти ізраїльські літаки доставили їх до Ізраїлю. Перше масштабне

* Ефіопські євреї вважають себе прямими нащадками царя Соломона та біблійного коліна Дана. Багато науковців вважають, що євреї оселилися в Ефіопії між першим і шостим століттями нашої ери.

Я радів, як казали мені:
ходімо до дому Господнього!
Ноги наші стояли
в воротах Твоїх, Єрусалиме.
Єрусалиме, збудований ти
як те місто, що злучене разом...
Нехай буде мир у твоїх передмур'ях,
безпека в палатах твоїх!
ІЗ ПСАЛМА 122, ЩО ЙОГО ЧИТАЮТЬ НА СІГД

авіапереvezення назвали операцією «Мойсей»: в листопаді 1984 року до Ізраїлю доправили майже 8000 ефіопських євреїв. Друга така акція, операція «Соломон», відбулася в травні 1991 року: тоді за 36 годин до Ізраїлю дісталися близько 15 000 ефіопських євреїв. Більшість людей, які раніше мешкали в селищах, ніколи до того часу не бачили літака — це ніби велетенський орел! — і згадували біблійну фразу з Книги Виходу про те, що Бог виводить євреїв на волю «на крилах орлиних». Ці рятувальні операції в усьому єврейському світі викликали чимале хвилювання і гордість: адже у них втілилася єврейська цінність *כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרִבִים זֶה בָּזֶה* (кож Ізраїль аревім зе базе, тобто «всі євреї відповідають одне за одного»).

Тепер в Ізраїлі проживає близько 170 000 Бета Ізраїль. Щороку тисячі ефіопських євреїв збираються в Єрусалимі на променаді Армон га-Нацив, звідки відкривається вид на Старе Місто, щоб відсвяткувати Сігд, який 2008 року оголосили офіційним ізраїльським святом.

Фото любязно надане пресс-службою Уряду Держави Ізраїль

СІГД У ВАШОМУ ДОМІ

Повернення ефіопських євреїв до Ізраїлю — це дивовижна історія віри та надії. В Ізраїлі весь місяць перед святом Сігд проходить під знаком ушанування ефіопської єврейської культури. Ваша сім'я може приєднатися до святкування!

Знайти більше рецептів і послухати музику ефіопських євреїв можна на pjlibrary.org/hope.

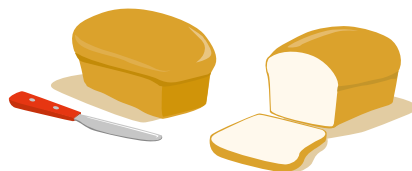
ЗРОБІМО БАРАБАН

Ефіопські музичні інструменти різноманітні: це й струнні, як-от однострунне *масенко* та п'ятиструнний дерев'яний або бамбуковий *крар*; і флейти, зокрема *вашінт* — і, звісно ж, барабани, наприклад, *нагаріт*. Ось такий простий барабан в африканському стилі ви можете зробити власноруч — і заграти на ньому.

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

ПАПІР (ПЕРЕРОБЛЕНИЙ ТЕЖ ПІДІЙДЕ!)
ОЛІВЦІ, ФЛОМАСТЕРИ ЧИ ФАРБИ
НОЖИЦІ
БЛЯШАНКА З-ПІД КАВИ
КЛЕЙ

- 1 Прокресліть на папері горизонтальні лінії. Олівцями, фломастерами або фарбами розмалуйте смужки, щоб усі вони були різних кольорів і форм.
- 2 Відріжте стільки паперу, щоб вистачило обгорнути бляшанку.
- 3 Приклейте паперове оздоблення до бляшанки.
- 4 Барабаньте долонями!

ЗРОБІМО ДАБУ

Цей ефіопський медовий хліб просто приготувати, він ситний і смачний.

ІНГРЕДІЄНТИ

- 2 $\frac{1}{4}$ СКЛЯНКИ ТЕПЛОЇ ВОДИ
- 1 $\frac{1}{2}$ СТОЛОВІ ЛОЖКИ ДРІЖДЖІВ
- 3 $\frac{1}{2}$ СКЛЯНКИ ЗВИЧАЙНОГО БОРОШНА
- 3 $\frac{1}{2}$ СКЛЯНКИ ЦІЛЬНОЗЕРНОВОГО БОРОШНА
(ЗА БАЖАННЯМ — ЗАМІСТЬ НЬОГО МОЖНА ВЗАЯМІ ВЗЯТИ Й ЗВИЧАЙНЕ)
- 1 СТОЛОВА ЛОЖКА СОЛІ
- 1-2 СТОЛОВІ ЛОЖКИ ДРІБНО НАРІЗНИХ СВІЖИХ ТРАВ, НАПРИКЛАД РОЗМАРИНУ, ЧЕБРЕЦЮ АБО ШАВЛІЇ
(ЗА БАЖАННЯМ)
- 1 СКЛЯНКА МЕДУ (АБО КЛЕНОВОГО СИРОПУ, АБО ЇХНЬОЇ СУМІШІ)
- $\frac{1}{4}$ СКЛЯНКИ ОЛІЇ

Змішайте у мисці воду з дріжджами і відставте на 5–10 хвилин, поки не спіниться. В іншій мисці змішайте борошно, сіль і трави. Перемішуючи, поволі додайте дріжджову суміш, мед та олію.

Вимішайте тісто на злегка присипаній борошном поверхні, поки не виліпиться куля. Якщо тісто надто липке, додавайте потрохи борошна.

Покладіть тісто у велику змащену олією миску і накрийте поліетиленовою плівкою або вологою тканиною. Залиште тісто приблизно на півтори години або поки воно не збільшиться вдвічі.

Розігрійте духовку до 190 градусів і змастіть маслом дві форми для випікання розміром приблизно 23×10 см. Розділіть тісто на дві довгасті половинки, покладіть кожну в форму, накрийте кришкою й нехай пів години ще піднімається.

Випікайте хлібінки, поки не стануть золотисто-коричневими зверху, приблизно 35 хвилин. Дайте паляницям відпочити 10 хвилин, потім перекладіть на решітку, нехай охолоджуються. Смачного!

СМАКУЄМО Й ЦІНУЄМО

Традиційна трапеза ефіопських євреїв має декілька особливих правил. Ви теж можете спробувати деякі з цих звичаїв удома.

1. ЇМО В КОЛІ.

Традиційно заведено їсти, сидячи навколо низького круглого столу. Якщо їсти в колі, всі бачать одне одного віч-на-віч і відчувають зв'язок. Це зміцнює єврейські цінності: *шалом байт* (мир у домі) та *гахнасат орхім* (гостинність).

2. ПРАВИЛА СТАРШИНСТВА.

Кому за вашим столом найбільше років? Правило таке: ніхто не починає їсти, поки найстарший чи найстарша не прокаже благословення і не візьме перший шматочок. Це правило підкреслює такі єврейські цінності, як *вегадарта пней закен* (вшанування старших) та *гакарат гатов* (вдячність).

3. НЕ КВАПИМОСЯ.

Хто у вашому семействі їсть найповільніше? Тут таке правило: ніхто не з'їдає свою порцію швидше, ніж найповільніший. Це підкреслює цінність *квод гаахер* (повага до іншого). А ще сповільнює процес: ніхто не поспішає наїдатися, тож кожен має достатньо часу, щоб насолодитися стравами й товариству.

4. ЇМО РУКАМИ.

Традиційну ефіопську їжу їдять без виделок. Шматочки тушкованого м'яса, курки, овочів, соусів та інших страв беруть хлібом (зазвичай це коржик, який називається «інджера»). Дітям, до речі, це особливо подобається. Миски з їжею ставлять посередині круглого столу — тим, хто зголоднів, не доводиться задалеко тягнутися! — і так посилюється чуття спільноти, *кегіла*.

ЗАЗИРНІТЬ

на pjlibrary.org/hope

і послухайте, як вимовляються івритом назви цих єврейських цінностей:

шалом байт
(שָׁלוֹם בַּיִת) —
мир у домі

гахнасат орхім
(הַכֹּנֶסֶת אוֹרְחִים) —
гостинність

вегадάρта пней закен
(וְהַדָּרַת פְּנֵי זָקֵן) —
вшанування старших

гакарат гатов
(הַכָּרַת הַטּוֹב) —
вдячність

квод гаахер
(כְּבוֹד הָאֲחֵר) —
повага до іншого

кегіла
(קְהִלָּה) —
спільнота

А як у вас втілюються такі цінності?

Яке коріння має ваша родина? Де мешкали ваші предки, як і чому вони перемістилися?

В яких різних місцях живуть ваші родичі нині?

Як історія Бета Ізраель дає вам надію?

ХАНУКА

СВЯТО СВІТЛА

(Ханука, חנוכה – івритом означає «освячення»)

Упродовж єврейського місяця кіслев (за григоріанським календарем це листопад–грудень) в Ізраїлі, як і в усій Північній півкулі, дні коротшають. Темрява дедалі згущується, і ми можемо оцінити: яке ж дорогоцінне світло — і яке прекрасне.

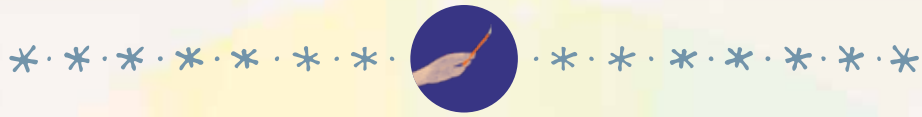
В останні дні кіслева євреї відзначають восьмиденне Свято Світла. Ми розповідаємо історію про Макавеїв, давніх євреїв, які боролися з грецькими владцями за свою релігійну свободу. І проводимо найвідоміший ритуал, пов'язаний із цією подією: протягом восьми ночей запалюємо ханукальну менору (ханукію).

Ханука в перекладі з івritу означає «освячення». (Це слово має спільний корінь з івритським словом *хінух*, חִנּוּךְ, — «освіта».) На Хануку ми оповідаємо дітям, як Макавеї переосвятили Єрусалимський Храм.

Запалюючи свічки й згадуючи боротьбу Макавеїв за самобутність, ми міркуємо про те, в чому полягає наша власна самобутність — про дивовижне світло всередині нас. Усвідомлюючи свій потенціал, ми зрощуємо це світло.

Коли ж приймаємо і поважаємо інших, то шануємо їхнє світло. А коли відстоюємо те, що вважаємо справедливим (як Макавеї!), ми беремося ширити світло.

А як ви поширюєте світло?

НАДІЯ — ЦЕ ВІРИТИ, ЩО НАВІТЬ МАЛЕСЕНЬКИЙ ВОГНИК
ЗДАТНИЙ РОЗІГНАТИ ТЕМРЯВУ.

«Кожна людина випромінює світло».

Баал Шем Тов

ХАНУКАЛЬНІ ЦИТАТИ

«У довгій зимі / Щоночі у темі /
Свічки нагадають минулого дні!»

ТРАДИЦІЙНА ХАНУКАЛЬНА ПІСНЯ

«Маленький промінчик розсіює велику темряву».

РАБІ ШНЕУР ЗАЛМАН ІЗ ЛЯД, ПЕРШИЙ ЛЮБАВІЧСЬКИЙ РЕБЕ

«Благословенне полум'я, що горить
у потаємних куточках серця».

ГАННА СЕНЕШ, ПОЕТКА

«Є два способи прожити життя: так, ніби див не буває,
або так, ніби все життя — диво».

АЛЬБЕРТ АЙНШТАЙН, НАУКОВЕЦЬ

«Най світло не згасає, / Що стільки вже триває!»

ПІСНЯ ГУРТУ «PETER, PAUL AND MARY»

«Не буває світла без темряви, в яку його можна внести».

АРЛО ГАТРИ, СПІВАК

«Темрява не може прогнати темряву,
на це здатне лише світло».

МАРТІН ЛЮТЕР КІНГ, ЛІДЕР РУХУ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА

ЯК УСЕ ВІДБУВАЛОСЯ?

Єврейські свята заохочують переповідати та наново пережити досвід минулого, досвід, який і досі визначає те, ким ми є нині.

Ось історія про Хануку (у двох розділах), яку ви можете прочитати на сімейному святі або перед сном.

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ ґрунтується на оповіді з післябіблійних текстів Першої та Другої Книг Макавеїв.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Понад 3000 років тому, після того як багато поколінь євреїв були рабами в Єгипті, єврейський народ повернувся на землю Ізраїлеву. Тричі на рік євреї прибували до Єрусалиму, щоб відвідати Святий Храм і побачити чудовий золотий свічник — менору. У семи різках менори, по одній на кожен день тижня, щовечора запалювали свічки за допомогою оливкової олії.

Трохи більше 2000 років тому землю Ізраїля завоювала грецька держава — імперія Селевкідів. Деякий час греки та євреї жили поруч, кожен зі своїми звичаями. Але потім тамтешній правитель Антіох Четвертий вирішив, що всі повинні бути такими, як греки. Він видав закони, згідно з якими жоден євреї не мав святкувати шабат і єврейські свята, дотримуватися кашруту, відвідувати молитовні служби чи вивчати Тору. У Святому Храмі він розбив глеки з олією, що їх використовували для запалювання менори, і поставив величезну статую грецького бога Зевса, змушуючи євреїв йому вклонятися.

Що ж робити євреям?

Невже взяти та й припинити бути євреями?

Багато хто злякався. Але один чоловік на ім'я Маттафія (Маттітьягу) відмовився здаватися. Він та його п'ятеро синів втекли в гори, а за ними й інші євреї. Син Маттафії Юда, якому дали прізвисько Макавей (що означає «молот»), навчав співвітчизників воювати. У греків було значно більше воїнів і суттєво краща зброя (це й велетенські слони, на яких їздили верхи), але єврейські бійці знали свою землю, відважно билися і вчиняли багато несподіваних набігів.

Євреї ніколи не втрачали надії. Вони боролися з грецькою армією цілих два роки, а відтак, на диво, греки відступили і покинули Ізраїль. Єврейський народ був порятований!

У ДРУГОМУ РОЗДІЛІ йдеться не про військову перемогу, а про чудо, яке сталося після відступу греків. Цю частину історії описали рабини в Талмуді — кодексі єврейських законів, завершеному близько 500 р. н.е.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Яка радість! Євреї повернули собі владу у власній країні й вільні надалі залишатися євреями. Чимало людей з нетерпінням чекали на повернення до Єрусалиму, щоб уклонитися Святому Храму.

Макавеї прийшли до Храму, але побачене там їх приголомшило. Храм лежав у руїнах. І знову Юда не погодився втрачати надію. Він зорганізував євреїв на масштабні роботи з відновлення храму. Люди прибирали безлад, лагодили зламані речі та меблі, шукали олію, щоб запалити менору. (Пам'ятаєте? Греки заборонили її запалювати і порозбивали більшість глечиків з олією.)

Довго шукали, нарешті знайшли один маленький дзбанок чистої оливкової олії — її мало вистачило лише на одну ніч світла. Але потрібно було вісім днів, щоб доправити більше олії, придатної для запалювання храмової менори.

Аж тут сталося дещо неймовірне.

Та мала дрібка олії горіла всю ніч, відтак іще одну ніч, а тоді ще і ще одну. Цілих вісім ночей горіла крихітна дещиця олії, тож вистачило часу підвезти більше потрібного «пального».

Цим дивом нарешті завершилося переосвячення Храму — перша Ханука.

Справжнє диво Хануки не в тім, що олія горіла вісім ночей. Диво в тім, що маючи таку малу її кількість, ми взагалі намагалися підтримувати світло.

РАБІ ДАВИД ГАРТМАН

БАТЬКАМ

СВЯТКУЄМО ХАНОКУ у різдвяний сезон

РАБІ РІНА СІНГЕР

Моя родина зберігала в підвалі велику коробку з ханукальними прикрасами. Щороку за кілька днів до Хануки батько казав: час відкривати коробку. Спускатися з татом до підвалу за коробкою з прикрасами — то був захопливий і незабутній момент, передусім тому, що я знала: татові теж дорога ця коробка.

Діти інтуїтивно вловлюють ставлення батьків до свят. А для родин з різних релігійних середовищ зимові свята можуть бути радістю — а можуть бути й стресом. Під час підготовки до свят відчувається певний тиск: діти порівнюють святкування у власній родині з іншими сім'ями, а ще треба якось упоратися зі сплеском споживацтва через подарунки.

Багато єврейських родин, незалежно від рівня релігійності, святкують Хануку ніби на тлі Різдва. Ці два свята, що перетинаються за часом, можуть викликати запитання як у дітей, так і у батьків: «Чому ми святкуємо Хануку? Як ми ставимося до всіх цих різдвяних веселощів навколо? Чи святкує наша сім'я Різдво, чи Хануку, чи те й інше?» І кожна сім'я має знайти власні відповіді на ці запитання.

Мідраш (рабинська притча) IX століття оповідає: Адам у Едемському саду злякався, коли на початку зими дні стали відчутно коротшати. Та як

побачив, що дні знову подовжуються, він запровадив восьмиденне свято світла, щоб допомогти людям подолати зимову темряву. Історія відображає вроджене прагнення людини шукати способів освітити темні часи, і ця тема пов'язує Хануку та Різдво, попри їхні численні відмінності.

У Різдва і Хануки є прекрасні спільні риси: святкові вогники та намагання порадувати інших. Ними можна насолоджуватися, відчуваючи при цьому гордість за те, що тобі випало бути євреєм чи єврейкою. Зрештою, саме тонкий баланс між збереженням унікальної єврейської ідентичності і визнанням внесків інших культур та релігій є визначальним в первісній історії Хануки.

Діти дуже чутливі до батьківських емоцій, тож якщо святкуватимете Хануку з щирим завзяттям, вони можуть природно це перейняти. Діліться тим, що дає світло взимку! Можна прикрасити домівку, зробивши її особливо затишною, пригоститися смачненьким, та й просто запросити в гості рідних та друзів.

Знайдіть у святі те, що стане для вас цікавим і значущим, і ваша сім'я відчує це тепло. Святкуючи Хануку радісно й щиро, ви показуєте дітям, що бути євреями — це честь, це світло, яке вони несуть світові.

Рабі Ріна Сінгер — рабинка конгрегації Еману-Ель у Сан-Франциско та співзасновниця єврейського блогу @modern_ritual в інстаграмі.

“

Святкуючи Хануку радісно й щиро,
ви показуєте дітям,
що бути євреями —
це честь, це світло,
яке вони несуть світові.

”

ЗАПАЛЮЄМО ХАНУКАЛЬНІ СВІЧКИ

Запалювання свічок — головна частина ритуалу Хануки, і його любить більшість дітей. Ось вісім порад (на вісім ночей Хануки!), а також питання для роздумів.

Ханукальна менора.

У ханукальної менори або ж ханукії (הַחֲנֻכִּיָּה) дев'ять галузок: вісім на кожну ніч свята, і ще один, який зветься *шамаш* (שַׁמָּשׁ) — у нього роль помічника. У деяких родин не обмежуються однією спільною ханукією — запалюють аж навіть по окремій ханукії на кожного члена сім'ї, щоб додати якомога більше світла.

Ханукія може бути простою або вигадливою, традиційною або креативною. А яка вона у вас? Чи ви коли-небудь робили свою власну?

Місце і ще раз місце.

Ханукію зазвичай ставлять якомога ближче до вікна, щоб кожен, хто проходить повз, міг тішитися її світлом. Івритом цей звичай зветься *пірсум ханес* (פִּרְסוּם חָנֵס) — «оприлюднити диво». Деякі родини, особливо в Ізраїлі, ставлять свою ханукію у скляну посудину біля входу до будинку, щоб не пропустив жоден перехожий!

А у вас вдома де ставлять ханукію?

Поставимо справа й запалимо зліва.

Заведено ставити свічки, починаючи з правого боку (як стояти обличчям до ханукії), а запалювати їх, починаючи з лівого. Першою запалимо останню додаткову свічку.

Порахуємо, скільки свічок знадобиться, щоб запалювати ханукію всі вісім ночей Хануки? (Пам'ятаймо, що перша ніч — це один шамаш плюс одна свічка. Друга ніч — один шамаш плюс дві свічки... і так далі!)

Помічник усякої родини.

Під час ритуалу ми спочатку запалюємо шамаш (свічку-помічницю), а потім від неї всі інші свічки. Це ілюструє ідею *піротам більвад* (מִירוֹתַם בִּלְבָּד) — що ханукальні свічки призначені тільки для споглядання. Поки шамаш виконує роботу, інші свічки допомагають нам відчувати всю красу та єдність цього моменту.

Який сенс ви вбачаєте в тому, що одна свічка запалює всі решта?

Ритуальне посилення.

У першу ніч Хануки ми запалюємо одну свічку, на другу — дві, і так продовжуємо, доки в останню ніч не засвіtimo всю ханукію. Через цю послідовність серед давніх рабинів виникла суперечка. Шамай пропонував запалювати всі вісім свічок першої ночі, і кожної наступної — на одну менше. Це мало нагадувати нам, що світло скінченне і ми повинні цінувати те, що залишилося. Гілель пропонував запалити одну свічку першої ночі і додавати по одній щовечора, додаючи світла, адже «святість має посилюватися, а не слабшати». Гілель переміг (як і зазвичай), але важливіше те, що — цілком у дусі Хануки — були почуті та вшановані різні думки.

Чия ідея вам більше до душі — Шамає чи Гілеля?

Які аргументи ви навели б на користь ідеї кожного з рабинів?

Відчуття благословення.

За традицією, запалюючи ханукальні свічки, щовечора читають два благословення івритом. (У першу ніч Хануки додаємо третє благословення, висловлюючи радість, що Ханука нарешті настала.) У деяких родин проказують благословення, тримаючи запалений шамаш, і закінчивши промовляти, запалюють свічки. В інших свічки запалюють власне під час проказування благословень.

Чи знаєте ви, що означають ці благословення? (Перевірте переклад на сторінках 24 і 25.)

До справи! Зробімо олійну менору

Давні рабини вважали оливкову олію найціннішою з усіх, адже її полум'я м'яке й чисте, а оливкові дерева прикрашали краєвиди ізраїльської землі ще з добіблійних часів. Спробуйте запалити олійну менору — і ви побачите різницю, як порівняти із запалюванням воскової свічки.

Разом зі світлом.

Інша поширена традиція — на весь час, поки свічки горять (близько пів години), припинити всяку роботу. Не мити посуд. Не збирати іграшки. Подаруйте собі ці пів години і насолоджуйтеся їхнім сяйвом. Поспостерігайте, як кожна свічка горить у власному темпі. Заспівайте разом пісню. Почитайте книжку з «Піжамної бібліотечки». Згадайте якісь веселі сімейні ханукальні розваги (зазирніть на сторінки 26–39). Життя прекрасне, поки горять свічки!

Які ваші улюблені ханукальні розваги?

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

- 8 скляночок однакового розміру
- 1 вища скляночка для ПОМІТНОГО ШАМАША
- ОЛИВКОВА ОЛІЯ
- ПЛАВАЮЧІ ГНОТИ (МОЖНА ЗНАЙТИ В ОНЛАЙН-МАГАЗИНАХ)
- ВОСКОВА СВІЧКА

Розставте склянки на шматку алюмінієвої фольги або на іншій термостійкій поверхні, шамаш — посередині. Налийте води в кожную посудинку порівну, потім додайте трохи оливкової олії — що більше додати, то довше горітиме світільник. Зверху помістіть плаваючі гноти. Під наглядом дорослих запаліть гнотик на шамаші. Від його полум'я запалить воскову свічку, а від неї інші гноти.

НЕ ЗАПЛУТАЙТЕСЯ!

Менора в стародавньому храмі в Єрусалимі — та, що чудесним чином тримала вогонь у ханукальній історії — мала сім галузок. У ханукії, яку ми запалюємо щовечора на свято, їх дев'ять. Храмову Менору пізніше захопили римляни й вивезли до Риму, де її слід губиться в історії (хоча її зображення досі можна побачити на Арці Тита в Римі). Цей семисвічник нині зображений на офіційному гербі Держави Ізраїль.

ЗАПАЛЮЄМО ХАНУКАЛЬНІ СВІЧКИ

Тримаючи запалений шамаш (свічку-помічницю), прокажіть або проспівайте благословення з наступної сторінки.

А тепер запаліть ханукальні свічки!

Ханука,
Ханука,
запали
менору!

Коли свічки запалені, можна заспівати улюблених ханукальних пісень і затанцювати. Ханукальні пісні подані на сторінках 31-33.

ЗАПАЛЮВАННЯ СВІЧОК
БЛАГОСЛОВЕННЯ

בָּרוּךְ אַתָּה יי
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה.

Барух ата Адонай, Елогейну мелех га-олам, ашер кідшану
беміцвотав вецівану легадлік нер шел Ханука.

Милий Боже, Творцю нашого всесвіту, дякуємо,
що Ти дав нам правила, які роблять наше життя особливим,
і навчив запалювати святкові свічки.

בָּרוּךְ אַתָּה יי
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שֶׁעָשָׂה נֹסִים לְאַבֹּתֵינוּ
בְּיָמִים הָהֵם בְּזִמַּן הַזֶּה.

Барух ата Адонай, Елогейну мелех га-олам, шасса ніссім
лаавотейну, байямім гагем лазман газе.

Милий Боже, Творцю нашого всесвіту, дякуємо,
що Ти творив такі дивовижі для наших предків —
і просимо: дай і нам побачити чудеса.

А ЦЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ ПРОМОВЛЯЙМО ЛИШЕ ПЕРШОЇ НОЧІ:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמַּן הַזֶּה.

Барух ата Адонай, Елогейну мелех га-олам,
шегехеяну векіеману лазман газе.

Милий Боже, Творцю нашого всесвіту, дякуємо Тобі, що живі.
Дякуємо Тобі, що дарував нам цю прекрасну мить.

ВІСІМ НОЧЕЙ, ВІСІМ ЗАНЯТЬ

Запалили свічки — тепер насолоджуймося чудовим часом разом з рідними! Ось вісім різних занять, які можна спробувати протягом восьми вечорів Хануки. Виберіть щось одне на кожний вечір або ж поєднуйте. Якщо ви влаштовуєте або відвідуєте ханукальну вечірку, спробуйте кілька варіантів, щоб святкування вийшло яскравим!

1 ЇСТИ

2 ГРАТИСЯ

3 СПІВАТИ

4 ТВОРИТИ

5 ОПОВІДАТИ

6 ВИСТУПАТИ

7 НАВЧАТИСЯ

8 ДАРУВАТИ

ЇСТИ

Їсти смажене на олії (ну ж бо, всього один тиждень на рік!) — багатівікова ханукальна традиція, яка нагадує нам про прекрасне світло стародавніх олійних світильників і про диво з олією в Єрусалимському Храмі. Єврейські громади всього світу мають власні фірмові ханукальні страви. Що спробуєте?

ГОТУЄМО ЛАТКЕС

А ви знали, що смаження ханукальних страв на олії сягає чотирнадцятого століття, коли італійські євреї готували оладки з рикоти (а не з картоплі)? У дев'ятнадцятому столітті, коли картопля стала основним продуктом харчування євреїв усюди Європи, розпочався латкесовий бум.

ІНГРЕДІЄНТИ

5-6 БІЛИХ КАРТОПЛІН СЕРЕДЬНОГО РОЗМІРУ
2 СЕРЕДНІХ ЦИБУЛИНИ
2 ЯЙЦЯ
¼ ЧАШКИ БОРОШНА З РИСУ АБО МАЦИ
СІЛЬ І ПЕРЕЦЬ (ЗА СМАКОМ)
ОЛІЯ
ЯБЛУЧНИЙ СОУС ТА/АБО СМЕТАНА (ЗА БАЖАННЯМ)

Картоплю й цибулю натріть на тертці. Відіжміть натерті овочі в марлю або чистий рушник для посуду, щоб видалити якомога більше вологи, а потім змішайте їх у великій мисці з борошном, розбитими яйцями, сіллю та перцем. Налийте у велику важку пательню на пів сантиметри олії й розігрійте. Великою ложкою сформуйте круглі оладки, діаметром сантиметрів сім. Підсмажте з одного боку, розрівнюючи верхню частину ложкою, а потім переверніть і підсмажте з другого боку. Подавати найліпше гарячими з яблучним пюре та/або сметаною. Смачного!

ГОТУЄМО ПОНЧИКИ

Їсти пончики з повидлом на Хануку почали в Німеччині у п'ятнадцятому столітті; у сімнадцятому столітті вони потрапили до Польщі, а в 1920-х роках перекочували до Ізраїлю, де стали офіційним наїдком на Хануку. Івритом їх називають *суфганіот* *לחמניות* і з ними тепер святкують Хануку в усьому світі. Спробуйте ось такий надзвичайно простий рецепт цієї дрібної смакоти!

ІНГРЕДІЄНТИ

ОЛІЯ
1 ПАКЕТ ГОТОВОГО ТІСТА ДЛЯ ПІЦИ
¼ ЧАШКИ ЦУКРУ
1 СТОЛОВА ЛОЖКА КОРИЦІ

ПОСИПКА ЧИ ПОЛИВА (ЗА БАЖАННЯМ):
РАДИМО ЦУКРОВУ ПУДРУ,
КАКАО, ВАРЕННЯ, РОЗТОПЛЕНУ ШОКОЛАДНУ СТРУЖКУ

- 1 У велику пательню (або електричну сковорідку) налейте на два сантиметри олії. Розігрійте на середньо-сильному вогні до 180–200°C!
- 2 Розкачайте тісто для піци товщиною від сантиметра до двох. За допомогою формочки для печива виріжте з нього кружальця. Якщо поруч є маленький помічник чи помічниця — нехай допомагає.
- 3 Обережно покладіть кожне кружальце тіста в олію і обсмажте приблизно по одній хвилині з кожного боку.
- 4 Вийміть пончики з олії та викладіть їх на тарілку, застелену паперовими серветками.
- 5 Час для прикрас! Змішайте в тарілці цукор і корицю. Поки пончики ще теплі, обваліть їх у суміші. Якщо хочете, посипте чи полийте чимось іще на свій смак — і негайно подавайте до столу.

ХАНУКАЛЬНІ СМАКОЛИКИ З УСЬОГО СВІТУ

У дні Хануки можна дослідити багату мозаїку єврейського життя в усьому світі і відчути єврейську цінність «кляль Ізраель» כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, у всій повноті. Ми, євреї, всі пов'язані одне з одним, але ж такі різні, особливо коли йдеться про смакування їжі!

Рецепти наведених нижче й інших страв є на pjlibrary.org/hope.

ІСПАНІЯ

беренхена кон міл
(баклажани
з медом)

МАРОККО

сфенжі (смажені у
фрит'юрі пончики,
часто з апельсином)

КОЛУМБІЯ

пайтаконес (смажені
плантани, тобто
овочеві банани)

ІТАЛІЯ

пречіпіці (маленькі кульки з підсмаженого тіста, присмачені медом)

РУМУНІЯ

папанаші (смажені у фритюрі пончики з начинкою із сиркової маси, змащені вишневим джемом та сметаною)

ТУРЕЧЧИНА

бімцелос (оладки в сироні)

ІНДІЯ

гулаб джамун (кульки з тіста, підсмажені в кокосовій олії, які вмочають у сироп)

ІРАК

зенгула (кручені тістечка з медом і лимонним сиропом, посипані цукровою пудрою)

СПІВАТИ

Прийшла Ханука — час заспівати!
 Ось невеличкий співаник для вашого свята.
 Аудіозаписи цих та інших пісень можна
 знайти на pjlibrary.org/hope.

МОЯ ВЕСЕЛА ДЗИґА

Моя весела дзиґа
 Із глини — мов жива:
 Коли я з нею граюсь,
 Танцює та співа!

Ой дрейдл, моя дзиґа,
 Весела, мов жива:
 Коли я з нею граюсь,
 Танцює та співа!

МАОЗ ЦУР ДАВНЯ СКЕЛЯ

מְעוֹז צוֹר יְשׁוּעָתִי
 לָךְ נֶאֱדָה לְשִׁיבָה
 תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי
 וְשֵׁם תּוֹדָה נִזְבָּח
 לַעֵת תְּכִין מִטְבָּח
 מִצָּר הַמִּנְבֵּחַ
 אֶז אֶגְמֹר בְּשִׁיר
 מְזֻמֹּר
 חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ

Маоз цур ешваті,
 Леха наех лешабеах,
 Тікон бейт тфілаті,
 Вшам тода незабеах.
 Леет тахін матбеах,
 Міцар амнабеах.
 Аз еґмор, бешир мізмор,
 Ханукат гамізбеах.
 Аз еґмор, бешир мізмор,
 Ханукат гамізбеах.

Нумо заспіваймо
 Славу давній скелі!

Ворогів спинила,
 Нам дала оселю!

Від лихої люті
 Нас вона укрила,

Слово — наша зброя,
 Твоя міцна сила!

Завантажте копії цих ханукальних пісень на pjlibrary.org/hope.

ХАНУКА, ОЙ ХАНУКА

(українською та їдишем)

Ханука, ой Ханука
Запалить менору!
Затанцюймо разом,
Заспіваймо хором.

Сядемо до столу у святкові дні:
Дрейдли в нас веселі, латкес — ой, смачні!
Кожний вечір сяє свічка для всіх нас
І дарує спогад про минулий час.

Ханіке, ой Ханіке
А йонтеф а шейнер
А лустікер а фрейлехер
Нішт до нох азойнер
Але нахт міт дрейдлех шпілн мір
Фріше хейзе латкес, есн он а шір.

Гешвіндер, ціндт кіндер
Ді Ханіке ліхтех он
Зоґт «Ал Ханісім» лойбт Гот фар ді нісім
Ун помір але танцн ін кон.
Зоґт «Ал Ханісім» лойбт Гот фар ді нісім
Ун помір але танцн ін кон.

МІ ІМАЛЕЛЬ

(«Хто розкаже» — івритом)

Мі їмалель г'івурот Ізраель
Отан мі їмнех?
Ген бе-холь дор якум гаґібор
Го-ель га-ам.

Шма!
Баямім гагем базман газе
Макабі моші-а у-фодех
Ув-ямейну коль ам Ізраель
Їт-ахед якум вейга-ель.

מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת יִשְׂרָאֵל
אוֹתָן מִי יִמְנֶה
הֵן בְּכָל דּוֹר יְקוּם הַגְּבוּר
גִּיאֵל הָעַם

שְׁמַע
בְּיָמִים הָהֵם בְּזְמַן הַזֶּה
מִכְּבִּי מוֹשִׁיעַ וּפּוֹדֵה
וּבְיָמֵינוּ כָּל עַם יִשְׂרָאֵל
יִתְאַחַד יְקוּם יִגְאֵל

Хто перекаже наші пригоди?
Хто їм учинить лік?
В кожду епоху герой або мудрий
вів нас у вир доріг.

Чуєш!
В часи стародавні, за Макавеїв,
піднявся Ізраїль у бій.
І нині євреї плекають мрію
про волю та з'єднаний стрій!

Послухати ці й інші пісні можна
на pjlibrary.org/hope.

СЕВІВОН, СОВ, СОВ, СОВ

«Крутись, дрейдле!» – івритом)

Севівон, сов, сов, сов
Ханука гу хаґ тов
Ханука гу хаґ тов
Севівон, сов, сов, сов

Хаґ сімха гу ла-ам
Нес гадоль гая шам
Нес гадоль гая шам
Хаґ сімха гу ла-ам

סְבִיבוֹן סֹב סֹב סֹב
חֲנֻכָּה הוּא חֲג טוֹב
חֲנֻכָּה הוּא חֲג טוֹב
סְבִיבוֹן סֹב סֹב סֹב

חֲג שְׂמֵחָה הוּא לַעַם
נִס גְּדוֹל הָיָה שָׁם
נִס גְּדוֹל הָיָה שָׁם
חֲג שְׂמֵחָה הוּא לַעַם

Дзига круть, дзига круть,
Бо святкові дні йдуть!
Вже святкові дні йдуть,
Дзига круть, дзига круть!

Любо в Хануку нам:
Свято сталося там!
Свято сталося там,
Любо в Хануку нам!

АЛЬ ГАНІСІМ

(«За чудеса» – івритом)

Аль ганісім ве-аль гапуркан ве-аль гаґвурот ве-аль гатештуот
Ве-аль гамільшамот шеасіта лаавотейну баямім гагем базман газе

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת
וְעַל הַמְּלַחְמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזִמְנֵן הַזֶּה

За порятунок, за чудеса ми Тобі вдячні, за світло у тьмі.
Ти наших предків порятував у давні-прадавні зимові дні.

ОЧО КАНДЕЛІКАС

(«Вісім малих свічок» – мовою ладіно)

Ханука лінда ста акі
Очо канделас пара мі
Уна канделіка, дос канделікас
Трес канделікас, кватро канделікас
Сінтю канделікас, сей канделікас
Сьете канделікас, очо канделас пара мі

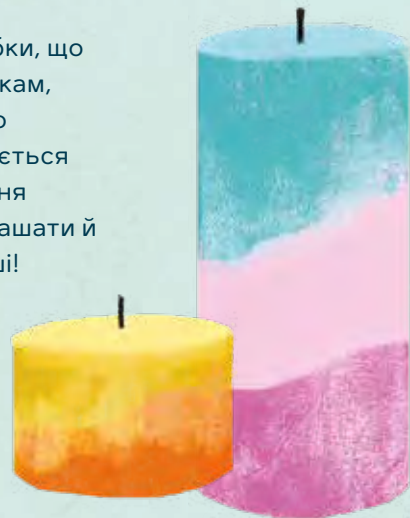
Ханука лине, веселі дні
Вісім свічок несуть мені.
Свічечка раз, свічечка два,
Свічечка три, і чотири – світи,
Свічечка п'ять, свічечка шість,
Свічечка сім, і всі вісім – мені!

ТВОРИТИ

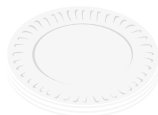
А ось кому прикрас? Ці чотири саморобки, що їх легко виготовити навіть дитячим ручкам, додадуть творчої атмосфери до вашого святкування Хануки. Івритом це називається *гідур міцва* (הִדּוּר מִצְוָה – прикрашання заповіді), а в єврейській традиції прикрашати й покращувати здатні всі, навіть найменші!

ЗРОБІМО МЕНОРУ-ДОЛОНЬКУ

Відбитки правильно складених разом долоньок створюють дуже вдалий «портрет» менори.

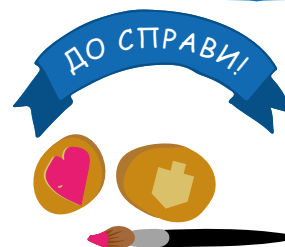
ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ
ЗМИВНІ ПАЛЬЧИКОВІ ФАРБИ
ПАПЕРОВА ТАРІЛКА
ПАПІР

Налийте фарби на паперову тарілку. Запропонуйте дітям занурити долоньки у фарбу, а потім притиснути їх до аркушів, розчепіривши пальчики, а великі пальці обох рук підсунути один до одного. Так вони створять одну «свічку» в центрі.

Щоб зобразити вогники над кожною свічкою, треба вмочити вимитий пальчик у жовту чи помаранчеву фарбу.

Веселої Хануки!

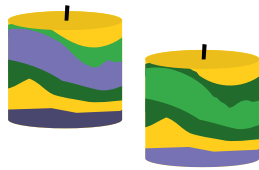

ЗРОБІМО КАРТОПЛЯНІ ПЕЧАТКИ

Від приготування латкес залишилася картоплинка? З неї можна зробити печатку і створювати прикраси з ханукальними мотивами.

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ
НІЖ ДЛЯ ЧИЩЕННЯ (НИМ ПРАЦЮВАТИМЕ ХТОСЬ ІЗ ДОРОСЛИХ)
ДЕКІЛЬКА КАРТОПЛІН
ФОРМОЧКИ ДЛЯ ПЕЧИВА З РІЗНИМИ ФІГУРКАМИ
ПЕНЗЛИКИ
ФАРБА
ПАПІР

Нехай дорослий розріже картоплину навпіл. Тепер треба втиснути формочку для печива в розрізану картоплину якомога глибше. Нехай дорослий проведе ножиком по зовнішніх краях формочки, видалить зайву картопляну масу, а потім можна витягати формочку. На нашій картоплині утворилася випнута частина, яка має форму печивної фігурки. Ось і штамп. За допомогою пензлика намастіть його тоненьким шаром фарби і поставте відтиск на папір. Картопляний штамп допоможе оформити ханукальні прикраси, оздобити обгортковий папір тощо.

ПЕРЕРОБЛЕНІ СВІЧКИ З КОЛЬОРОВОЇ КРЕЙДИ

Цей яскравий спосіб перетворити старе на нове чудово підходить для Хануки!

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

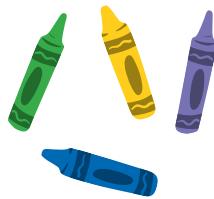
ПЛАСТИКОВИЙ ПАКЕТ НА БЛИСКАВЦІ

КІЛЬКА СТАРИХ ВОСКОВИХ ОЛІВЦІВ-КРЕЙДОЧОК

ФОРМА ДЛЯ КЕКСІВ

КУЛІНАРНИЙ СПРЕЙ

ГНОТИКИ ДЛЯ ЧАЙНИХ СВІЧОК
(МОЖНА ПРИБАТИ У КРАМНИЦІ
«ВСЕ ДЛЯ РУКОДІЛЛЯ»)

- 1 Розігрійте духовку до 65°.
- 2 Зніміть з крейдочок обгортки. (Це вийде легше, якщо замочити палички у воді.)
- 3 Наповніть поліетиленовий пакет олівчиками й застебніть. Розбийте вміст на дрібні шматочки.
- 4 Покрийте форму для кексів кулінарним спреєм. Наповніть кожне заглиблення шматочками крейди приблизно на 3/4.
- 5 Нагрівайте поламані олівчики, поки віск не розплавиться (приблизно від 8 до 20 хвилин). Час плавлення залежить від марки крейди.
- 6 Вийміть форму з духовки і дайте воску трохи охолонути. Через кілька хвилин просуньте ґнотик у центр свічки (вона все ще має бути м'якою, але вже застигати). (Порада: якщо не додавати ґніт, у вас вийде величенька крейдова малювалка. Нею можна розфарбовувати або прикрашати ханукальні листівки.)
- 7 Дайте воску застигнути до твердого стану. Заморозте формочку на 10 хвилин, потім переверніть догори дном і витягніть свічки.

ПОБУДЬ ШАМАШЕМ

Шамаш, свічка-помічниця, запалює інші свічки на менорі. Ця аплікація — веселе нагадування: коли допомагаєш іншим — робиш світ світлішим.

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

ЩІЛЬНИЙ ПАПІР

ОЛІВЕЦЬ

НОЖИЦІ

СКОТЧ АБО КЛЕЙ

ФЛОМАСТЕРИ

ТВОЄ ФОТО

Намалюй на одному аркуші порожню менору, а на іншому — дев'ять свічок. Виріж свічки й вибери серед них одну, яка буде шамашем. Приклей до неї свою світлину, а саму свічку приклей на її місце на менорі. Тепер придумай вісім речей, які ти можеш зробити, щоб допомогти близьким, — і напиши по одній дії на кожній з інших восьми свічок. Під час Хануки роби одну з цих дій щодня. Завершивши кожне діло, додавай відповідну свічку до своєї менори. Коли менора заповниться, відсвяткуй: яка ти дивовижна свічечка, який чудовий шамаш!

ОПОВІДАТИ

БІЛЬШЕ СВІТЛА: ІСТОРІЯ З МОНТАНИ

У цій правдивій історії йдеться про те, як уся громада на Хануку зробилася супергероями.

П’ятирічний Айзек Шніцер був одним із небагатьох євреїв, що мешкали в Біллінгсі, штат Монтана. Більшість сусідів святкували Різдво, а от Айзек старанно прикрашав свій дім до Хануки. У вікні, що виходило на вулицю, він розвішував зірки Давида та зображення менори.

Одного вечора, коли Айзек із сестричкою дивилися телевізор, у вікно з вулиці влетів шмат цеглини. Повз їхній будинок проходив якийсь чоловік, котрому не сподобалися побачені ханукальні прикраси. Як той грецький цар Антіох, він зневажав усіх, хто не схожий на нього самого, тож і жбурнув каменяку, щоб настрашити Шніцерів.

Про цей випадок дізналася жінка на ім’я Марґарет Макдоналд. Вона уявила собі, як прикро було б пояснювати дітям, що їм не можна прикрашати різдвяну ялинку, бо це небезпечно. І тоді вона спитала пастора, преподобного Торні: «А що, як ми всі виставимо у вікно менори?» Той схвалив думку, і вони переказали її сусідам.

Того тижня понад шість тисяч сімейств у Біллінгсі — переважно не євреї — поставили у вікнах ханукії. Місто Біллінгс відправило світові своє власне ханукальне вітання:

**Коли люди поважають релігійні розбіжності,
світло здатне перемогти темряву.**

Більше ханукальних історій можна дізнатися на pjlibrary.org/hope.

ВИСТУПАТИ

Розіграйте історію про Хануку (зі сторінок 16–19) або візьміть для постановки одну з присвячених Хануці книжок «Піжамної бібліотечки»

**Хто головний герой вашої історії?
Чому саме він (вона)?**

НАВЧАТИСЯ

Ханука — чудовий час для спільного навчання, особливо коли горять свічки. (Згадаймо: саме слово «Ханука» походить від івритського слова *חִנּוּחַ*, — «освіта».)

Спробуйте прочитати один із наведених уривків і подивіться, куди приведе обговорення.

>> · >>> · >>> · >>> · >>> · >>> · >>>

УРИВОК 1 — із Талмуду, головної книги рабинської мудрості, укладеної до 500 року до н.е.

Рабі Йосі наставляв так:
Якось темної ночі я зустрів на вулиці сліпого чоловіка, який ішов зі смолоскипом у руках. Я подумав: “Яка різниця для незрячого, темно чи світло?” І запитав його: “Навіщо тобі смолоскип?” Той відповів: “Поки тримаю його, мене бачать і можуть допомогти”.

Що в цій історії дивує?

Як думаєте: коли ми не звертаємо уваги на тих, хто потребує допомоги, чи ми погано бачимо?

Коли ви просили про поміч? Як гадаєте, чи допомогли б вам, якби ви не звернулися по допомогу?

ДАРУВАТИ

За традицією Ханука — це час дарувати дітям невеличкі подарунки або монетки (гелт). Хай що дарують у вашій родині, зазвичай заведено щонайменше одного вечора на Хануку приносити дар нужденним. На Хануку ми дякуємо не лише за давні чудеса, а й за все чудове, що є в нашому житті, — і можемо скористатися можливістю віддячити.

ОСЬ КІЛЬКА ІДЕЙ ДЛЯ ВАШОЇ РОДИНИ:

- **ВИТЯГНІТЬ** монетки зі своєї *цдаки* (схриньки для благодійності) від «Піжамної бібліотечки» (або з іншої схриньки) і вирішіть, куди пожертвувати ці гроші.
- **СТАНЬТЕ** волонтером у місцевому сиротинці, благодійній крамниці, притулку для тварин чи в парку або сквері.
- **ВІДВІДАЙТЕ** когось із приятелів або старших сусідів, хто рідко виходить із дому.
- **ПОЖЕРТВУЙТЕ** місцевій лікарні іграшки, ігри або книжки.

ПОРАДУЄМО СУСІДІВ СВОЇМ МИСТЕЦТВОМ

Іноді величезне значення для людей поряд можуть мати найпростіші речі. Один зі способів показати сусідам, що ви про них дбаєте, — це подарувати їм власноруч намальовані листівки чи картинки.

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

ПАПІР

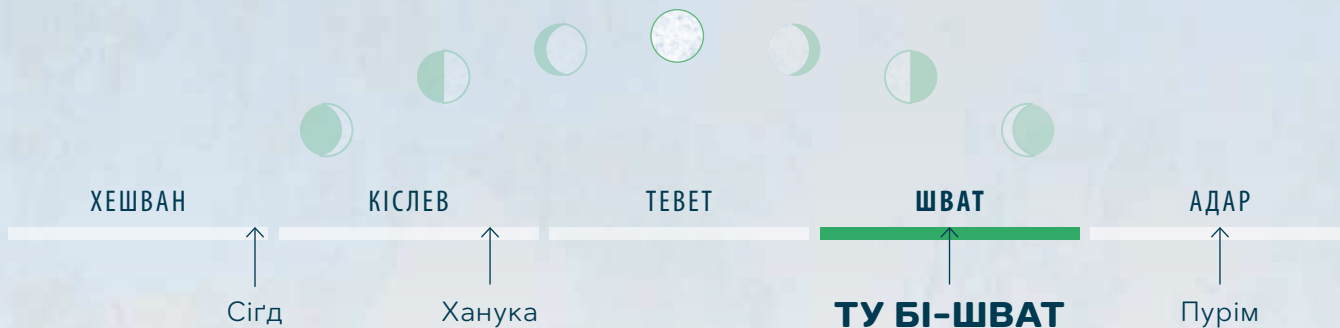

МАРКЕРИ ЧИ ОЛІВЦІ

УЯВА

Намалюй щось, що тобі особливо подобається в Хануці. Наприклад, яскраві свічки менори, кумедний дрейдл або тарілку латкес, з якої йде пара. Тепер роздай малюнки сусідам, які на свята можуть почуватися самотніми. А ще можна наклеїти картинки на вікно — так їх бачитимуть люди, що проходять повз ваш будинок.

ТУ БІ-ШВАТ

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ ДЕРЕВ

(ТУ бі-ШВАТ טוֹבֵשֶׁבַת י"ו — в перекладі з івриту — 15-й день єврейського місяця шват)

В Ізраїлі природа прокидається через шість тижнів після Хануки. Це час повні в єврейському місяці шват. У рослинах починає рухатися сік, а дерева мигдалю по всій країні викриваються ніжним рожево-білим цвітом.

Коли в Ізраїлі настає ця пора краси й брунькування, ми відзначаємо одне з найбільш унікальних місцевих свят: єврейський день народження дерев, Ту бі-Шват.

Ту бі-Шват сягає корінням у ті стародавні часи, коли селяни Ізраїлю на знак вдячності за добрий врожай віддавали частину зібраних плодів як жертву в Єрусалимський Храм.

А оскільки збирати плоди селяни могли лише з тих дерев, які мали повні три роки, рабини встановили єдиний «день народження», або «Новий рік» дерев: п'ятнадцятий день місяця шват (івритом — טוֹבֵשֶׁבַת י"ו).

Відтоді свято не раз зазнавало змін і нині має власну захопливу історію. 500 років тому кабалісти (єврейські містики) започаткували традицію влаштовувати на Ту бі-Шват символічний фруктовий с'єдер (סדר, «порядок»), запозичивши ідею з ритуальної пасхальної трапези. Близько 100 років тому перші єврейські поселенці в Землі Ізраїля надали цьому святу нового значення: тепер це час саджати дерева. А вже ближче до наших днів Ту бі-Шват став приводом більше розповісти про довкілля, як це відбувається у День Землі.

Хоч би як ми святкували Ту бі-Шват, це свято обіцяє нам, що нове обов'язково виросте, і спонукає замислитися про наше місце у світі природи.

Тож з днем народження, дерева!

А яке дерево хотіли б посадити ви?

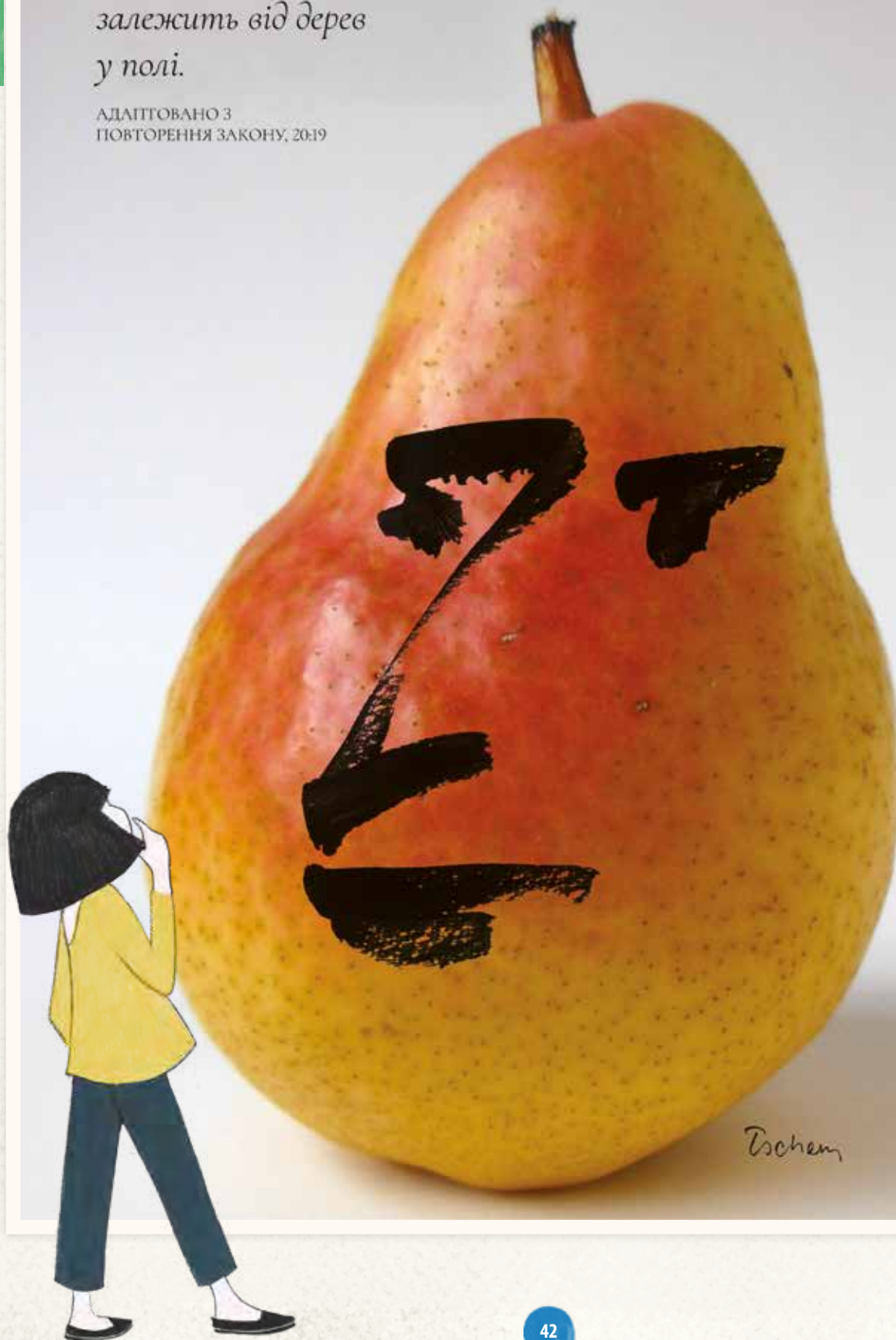

**НАДІЯ — ЦЕ ВІРИТИ, ЩО ПОСАДЖЕНЕ
НАМИ ВИРОСТЕ Й ДАСТЬ ПЛОДИ.**

Людське життя
залежить від дерев
у полі.

АДАПТОВАНО З
ПОВТОРЕННЯ ЗАКОНУ, 20:19

ТУ БІ-ШВАТ

СЕДЕР

Ви, мабуть, знаєте, що таке седер на Песах. А як щодо седеру на Ту бі-Шват?

Свято Ту бі-Шват припадає на повню у місяці шват — рівно за два місяці до Песаха, який припадає на повню у місяці нісан. (А у високосні роки, коли в єврейський календар що два або три роки додається цілий місяць, Ту бі-Шват святкується за три місяці до Песаха.) Через цей зв'язок із Песахом єврейські містики XVI століття, які жили в ізраїльському місті Цфат, вирішили зробити на честь дерев щось на кшталт маленького седеру. Ви з родиною можете організувати такий седер як вечірку до дня народження дерев!

Що спільного між седером на Ту бі-Шват і седером на Песах? По-перше, *седер* означає «порядок», тож обидва ці свята відзначають, дотримуючись певної послідовності дій, серед яких читання, ритуали, обговорення. По-друге, пасхальний седер ґрунтується на символіці числа чотири: чотири питання, чотири бокали вина, чотири дитини. Седер на Ту бі-Шват теж пов'язаний із числом чотири: тут ідеться про чотири пори року.

Але на цьому подібності завершуються. Рабини-містики влаштували перший Ту бі-Шват узимку — час, коли дерева починають повільно оживати, наповнюючись соком і життєвою енергією, від самісіньких коренів аж до горішніх гілок. Тож Ту бі-Шват — передусім про диво зародження нового життя.

Далі у цій книжці ви знайдете опис особливого седеру на Ту бі-Шват. Він складається з двох частин. Частина перша — це **ПРОГУЛЯНКА МІЖ ДЕРЕВ** біля дому або деінде у вашому районі.

Друга частина — **ПІКНІК УДОМА АБО НА ПРИРОДІ**.

Можна обрати лише один із цих варіантів — або спробувати обидва! Якщо на вулиці у цей час буде занадто вогко і холодно, можна влаштувати пікнік удома, а на прогулянку до дерев вирушити, коли погода покращиться. Головне, пам'ятайте: цінності Ту бі-Шват варті того, щоб згадувати про них цілий рік. **ОТЖЕ, ПОЧНІМО!**

СЕДЕР НА ТУ БІ-ШВАТ
ЧАСТИНА ПЕРША:

ПРОГУЛЯНКА МІЖ ДЕРЕВ

Відсвяткуйте день народження дерев на прогулянці! Для цієї частини седеру вам знадобляться:

- смартфон;
- кілька чистих аркушів білого паперу;
- воскові олівці-крейдочки червоного або коричневого кольору (порада: з кожного заздалегідь трішечки зсуньте обгортку);
- пластиковий пакетик із застібкою, як для бутербродів, або будь-який невеличкий пакет.

БАТЬКАМ: Щоб прогулянка стала для дітей по-справжньому захоплюючою, завчасно оберіть чотири абсолютно різні дерева.

А щоб вона стала ще цікавішою, заздалегідь роздрукуйте наші матеріали зі сторінок 46-48 (завантажити їх можна на pjlibrary.org/hope). Кожен з чотирьох розділів покладіть у окремий конверт. Перш ніж вирушити з дітьми на прогулянку, приклейте конверти скотчем до чотирьох обраних дерев. Так ваша прогулянка перетвориться на справжнісінький пригодницький квест!

Застрагли в чотирьох стінах через негоду?

Не засмувайтесь!
Намалюйте дерева на папері — і поговоріть про них вдома.

ПОЧАТОК (запросіть дітей на прогулянку між дерев)

А ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО НА НАШІЙ
ВУЛИЦІ (у парку, районі, місті),
РОСТУТЬ ЧОТИРИ ОСОБЛИВІ ДЕРЕВА
І СЬОГОДНІ В НИХ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ!

(Пауза для оплесків)

ХТО ХОЧЕ ЇХ ПРИВІТАТИ — ХОДІМО ЗІ МНОЮ!

(Виходьте на вулицю і прямуйте до першого дерева.)

ДЕРЕВО ПЕРШЕ

На честь дня народження дерев спробуймо уявити,
як це — народитися деревом.

(Якщо діти захочуть, вони можуть сісти під деревом і розіграти цей текст по ролях.)

Тут, у землі, холод, темрява і самота
Довкола нікого — кожне насіннячко як сирота
А коли нам стає нестерпно від самоти
Ми, насінини, ростемо, наша справа — рости
Вгору —
І вгору —
І вгору —
Пові-і-і-ільно... поки голівки не визирнуть
з-під землі —
Щоб побачити світло
Щоб відчуті тепло —
Увібрати їх в стебла
Корені
Листя
Паростки
Квіти
Плоди
Щоб нам добре було зростати
Але сумно жити й не знати
(Без жодного дзеркальця)
Які ми насправді є

Гарне дерево, біля якого ми зараз стоїмо, неабияк виросло відтоді, як було насінною. Але воно ніколи себе не бачило. Сьогодні в нього день народження, тож якщо ви розкажете цьому дереву, яке воно гарне, це стане для нього найкращим подарунком. Поговоріть з деревом, розкажіть йому, якого воно зросту, якого кольору його стовбур, якої форми його гілля, яка в нього кора на дотик, які в нього листочки, квітки й плоди (зараз або іншої пори року). Ваша оповідь зробить дерево щасливим.

Зробіть сімейне селфі з деревом.

Продовжуйте прогулянку. Прямуючи до другого дерева, попросіть дітей заплющити очі і підведіть їх до дерева за руки.

ДЕРЕВО ДРУГЕ

Ми стоїмо біля наступного дерева.
Що ви чуєте? (Діти розповідають, що вони чують.)
А чим пахне? (Діти описують запахи навколо.)

Попросіть дітей покласти руки на стовбур дерева, потім — торкнутися листя.)
Що ви відчуваєте? (Діти описують, що відчувають на дотик.) А тепер відкрийте очі.

Сьогодні у дерев особливий день. Тож давайте згадаємо наші особливі зустрічі з деревами.

Розкажіть про важливе для вас дерево. Можливо, це дерево, на яке ви любите залазити, або просто дивитися на нього, або відпочивати під ним, або ховатися за ним, граючи у хованки. Можливо, це дерево, з якого ви якось збирали фрукти або бавилися його листям. Можливо, це дерево, яке ви бачили у гостях лише раз, але досі пам'ятаєте, яке воно було гарне. А може, це дерево, яке ви самі посадили? Розкажіть вашу із цим деревом історію.

Батьки прикладають аркуш паперу до стовбура дерева, притримуючи, а діти штрикують цей аркуш олівцями-крейдочками, щоб на ньому відбилася текстура дерева.

А ось що написав відомий єврейський мислитель Мартин Бубер (якщо трошки спростити його слова):

«Я думаю про дерево.
Я думаю про його форму, кольори й те, як крізь нього рухається світло.
Думаючи про дерево, я починаю відчувати зв'язок з ним.
Так дерево стає моїм другом».

Продовжуйте прогулянку.
Ідіть до третього дерева.

ДЕРЕВО ТРЕТЄ

А тепер час зупинитися і подумати,
за що ми вдячні деревам.

Для цього в юдейській традиції навіть існує особливе благословення.
Побачивши гарне дерево, можна промовити вголос:

Барух ата Адонай, Елогейну мелех га-олам,
шекаша ло-беаломо.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׂכָנָה לּו בְּעוֹלָמוֹ.

Любий Боже, Творцю цього світу, дякую Тобі, що Ти
наповнив цей світ особливими речами.

Або можна сказати простіше:

Дякую Тобі за таку особливу річ у нашому світі, як це дерево.

СПІЛЬНІ
ЗАНЯТТЯ

Подивіться на землю під деревом. Який невеличкий сувенір ви могли б узяти із собою додому на згадку про день народження цього дерева? Це може бути щось, що вже впало з дерева (тільки не зривайте із самого дерева!), або маленька грудка землі, травичка або камінчик, який лежить поруч. Покладіть свій сувенір у торбу, заберіть додому — і нехай він ще довго нагадуватиме вам про прогулянку між дерев на Ту бі-Шват.

ОБГОВОРІМО

За що ви особливо вдячні деревам? Які фрукти, що ростуть на деревах, ви любите найбільше? А що вам подобається з речей, зроблених з дерева? Може, це якась іграшка, предмет меблів або щось інше, що є у вас вдома? Що ще ви любите з того, що дають нам дерева: можливо, затінок, гарне листя або барвисті квітки?

Продовжуйте прогулянку. Переходьте до останнього дерева. ➔

ДЕРЕВО ЧЕТВЕРТЕ

Сьогодні день народження дерев! У сефардів (євреїв іспанського походження) є про нього така легенда:

Щороку на Ту бі-Шват, рівно опівночі, коли світ затихає, дерева простягають одне одному свої гілки, щоб обійнятися і привітати з днем народження.

СПІЛЬНІ
ЗАНЯТТЯ

Станьте навколо дерева й візьміться за руки. Станцюйте на честь дня народження дерева й заспівайте йому «З днем народження, дерево!» — можна навіть різними мовами.

ОБГОВОРІМО

Якби ви могли побажати цьому дереву лише щось одне, що саме ви б йому побажали?

Це — завершення прогулянки між дерев на Ту бі-Шват.

СЕДЕР НА ТУ БИ-ШВАТ
ЧАСТИНА ДРУГА:

ПІКНІК УДОМА АБО НА ПРИРОДІ

Настає час вечірки з їжею та напоями! Для цієї частини седеру вам знадобляться:

Дві пляшки виноградного соку (одна – білого, інша – червоного)

Чотири види горіхів або фруктів на святковій тарелі

1

один зі шкаралупою або шкіркою (волоські горіхи, мигдаль, апельсини, мандарини або банани)

3

один без шкаралупи та кісточок, такий, що його можна їсти цілим (родзинки, виноград або інжир)

2

один з кісточкою (фініки, оливки, персики, сливи, нектарини або абрикоси)

4

один і зі шкіркою, і з кісточкою (авокадо, манго, лічі) або повністю твердий (плід ріжкового дерева)

Чисті келихи

(катертина та серветки)

Іменинний торт або тістечка (на ваш смак)

Ось традиційні благословення, які можна виголосити під час пікніка всією сім'єю.

Це благословення перед тим, як пити сік:

Барух ата Адонай,
Елогейну мелех га-олам,
борей пері гагафен.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
בורא פרי הגפן.

Любий Боже, Творцю нашого світу, дякуємо Тобі за смачні фрукти, які ростуть на виноградних лозах.

Це благословення перед тим, як їсти будь-які фрукти або горіхи, що ростуть на деревах:

Барух ата Адонай,
Елогейну мелех га-олам,
борей пері гаец.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
בורא פרי העץ.

Любий Боже, Творцю нашого світу, дякуємо Тобі за смачні плоди, які ростуть на деревах.

А це благословення на той випадок, якщо ви вперше їсте або дуже довгий час не їли якийсь вид фруктів або горіхів:

Барух ата Адонай, Елогейну мелех га-олам, шегехеяну векісману ве'ігіяну лазман газе.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
שְׁהַחַיֵנו וְקִיְמֵנו וְהַגִּיעֵנו לְזִמְנוֹ הַזֶּה.

Любий Боже, Творцю нашого світу, дякуємо Тобі, що даруєш нам життя, щоб ми могли відсвяткувати цю чудову мить.

ПОЧАТОК

(Розстеліть скатертину на підлозі й принесіть їжу, напої та серветки.)

Сьогодні — день народження дерев, і наш пікнік допоможе їм відсвяткувати цей день.

Під час святкування ми вип'ємо чотири келихи, як на Песах, але, на відміну від Песаха, кожен келих щоразу буде інший. Ми також з'їмо чотири різні фрукти або горіхи, кожен — зі своїм особливим значенням. А щоб сік, фрукти або горіхи смакували краще, седе́р супроводжуватиметься веселими історіями й розмовами. Обирайте, що саме підійде для вашого седе́ру.

Почнімо!

Якщо ви виголощуєте благословення на виноградний сік або горіхи чи фрукти, то спочайку прокажіть благословення, а вже потім пийте і їжте!

Гашакедіях порахат, вішемеш паз зорухат. Ціпппорім мейрош коль гаґ мевасрот ет бо гейхаґ. Ту бі-Шват гігія — хаґ лайланот!

Гаарец мішаваат, гігія ест латаат. Коль ехад іта по етц, бітім нейцей хоцец. Ту бі-Шват гігія — хаґ лайланот!!

ПЕРШИЙ КЕЛИХ (ЗИМА)

(Налийте у келихи білий виноградний сік.)

Наш перший келих нагадує нам про зиму, тому зараз ми п'ємо лише білий сік — білий, як сніг, ранковий іній або білі лілії, що ростуть узимку. Насіння й листя дерев спокійно сплять, щоби прокинутися за теплої погоди. Тож вип'ємо наш перший келих!

(Випийте перший келих.)

І хоч в Ізраїлі у цей час ще зима, одне дерево вже починає квітнути: це **мигдаль**. Його гарні рожево-білі квіти — ознака того, що весна вже не за горами.

ось слова пісні, яку ізраїльські діти співають на Ту бі-Шват:

Квітне мигдаль, сяє сонце, / усміхається всім за віконцем,
Птахи на деревах співають, / дерева зі святом вітають:
«З народженням, любі дерева! Святкуймо же Ту бі-Шват!»

«Вже час починати саджати, / візьміть же в руки лопати
Й саджайте дерева, ось тут і ось там, — / співає земля, — пам-па-рам,
З народженням, любі дерева! Святкуймо же Ту бі-Шват!»

הַשְּׂקֵדִיָּה פּוֹרַחַת וְשֶׁמֶשׁ פֹּז זֹרַחַת
צְפִירִים מְרֹאֵשׁ כָּל גֵּג מִבְּשׂוֹת אֶת בּוֹא הַחֶג
וְיִי בְּשֶׁבֶט הַגִּיעַ - חֵג לְאִילֹנוֹת

הָאֶרֶץ מְשׁוּעַת הַגִּיעָה עֵת לְטַעַת
כָּל אֶחָד יִטַע פֹּה עֵץ בְּאַתִּים נֶצַח חוֹצֵץ
וְיִי בְּשֶׁבֶט הַגִּיעַ - חֵג לְאִילֹנוֹת

Послухати цю пісню можна тут — pjlibrary.org/hope.

Разом з першим келихом ми їмо плоди, тверді ззовні і їстівні всередині, як-от мигдаль. (Передайте по колу горіхи у шкаралупі або фрукти зі шкіркою: це можуть бути волоські горіхи, мигдаль, дольки апельсина чи мандарина або шмайточки банана.) Перш ніж з'їсти такі плоди, потрібно розбити шкаралупу або очистити їх від шкірки, але це лише додає задоволення і наповнює вдячність за можливість мати цю їжу на столі.

(З'їжте горіх або фрукт.)

ОБГОВОРІМО

ОБЕРІТЬ ТЕМУ:

- Однією з цінностей в юдаїзмі є вдячність — івритом *гакарат гатів* (הַכַּרְת הַטוֹב). Назвіть рослину, за яку ви вдячні. Чому ви обрали саме її?
- В Торі є заповідь (одна з найдавніших, ще з біблійного Едемського Саду) радіти тому, чим ділиться з нами природа. Пригадайте щось пов'язане з природою, чому ви дуже раділи!

ДРУГИЙ КЕЛИХ (ВЕСНА)

(Наповніть келихи білим виноградним соком і долийте трохи червоного.)

Наш другий келих — білий сік із краплинами червоного — нагадує нам про ранню весну, коли на деревах з'являються перші кольорові пуп'янки, вперше після холодної зими. У цей час у горах Ізраїлю квітнуть рожеві цикламени.

Тож вип'ємо наш другий келих!
(Випийте свій другий келих.)

В Ізраїлі весна — час, коли пальми починають давати плоди: солодкі жорсткі **фініки**. Ось вам неймовірна історія, яка сталася в Ізраїлі, а її головний герой... фінік!

ЯК УСЕ ВІДБУВАЛОСЯ?

На самій вершині скелі, просто посеред пустелі, розташована давня фортеця. Щоб дістатися її з Єрусалиму, треба їхати півтори години на південь. Ця фортеця називається Масада. Саме тут колись закінчилося повстання юдеїв проти римлян — і саме тут 2000 років потому археологи знайшли будівлі й артефакти часів повстання, зокрема глиняний глек.

Усередині цього глека причаїлася ще одна знахідка — насінини фінікової пальми. Колись це дерево росло по всій Юдейській пустелі, даруючи її мешканцям смачні плоди. Тоді дві жінки, лікарка й рослинознавиця, постановили повернути ці фінікові насінини, які налічували дві тисячі років, до життя.

Спочатку вони занурили насінини у воду, потім підгодували добривом, а вже після посадили у землю. Це сталося на Ту бі-Шват, а шість тижнів потому, о диво, одна з насінин проросла! (Вони назвали цей паросток Мафусаїлом — на честь найстарішої людини, яка згадується у Біблії.) У наступні роки цим двом жінкам вдалося виростити з тих прадавніх насінин справжні фінікові пальми. Сьогодні ці дерева, які вважалися безповоротно втраченими, приносять багато-багато фініків. Ось яке диво сталося на Ту бі-Шват!

ОБГОВОРІМО

ОБЕРІТЬ ТЕМУ:

- Усі ми є частиною життєвого циклу. Чи схоже те, як ви зростаєте, з тим, як зростає дерево? Чим саме схоже? А чим відрізняється?
- Відродження стародавніх насінин нагадує нам про єврейську цінність *бал ташхіт* (בַּל תַּשְׁחִית): не марнувати цінні ресурси. А що члени вашої родини роблять для збереження цінних ресурсів?

Разом із другим келихом ми їмо фрукти, їстівні зовні і тверді всередині, як-от фініки. (Передайте по колу плоди з кісточкою: фініки, оливки або персики, сливи, нектарин або абрикоси.)

Можна з'їсти майже весь плід, але не кісточку. Кісточка нагадує нам про особливу силу, яка захована всередині кожного з нас. Вона також нагадує нам, що кісточка є насінням дерев. Отже, їх можна посадити в землю, щоб виростити нові фрукти, підтримуючи життєвий цикл.

(З'їжте свій плід. Якщо це фінік і у вас ще лишилися волоські горіхи, спробуйте, за марокканським звичаєм, покласти горіх усередину фініка без кісточки і з'їсти його як бутерброд!)

Ізраїль — край пшениці,
й ячменю, і винограду,
й інжиру, і граната, край
оливкового дерева
й фінікового меду.

Повторення Закону, 8:8

ТРЕТІЙ КЕЛИХ (ЛІТО)

(Наповніть келихи червоним виноградним соком, але долийте трохи білого виноградного соку.)

Наш третій келих — червоний сік із краплинами білого — нагадує нам про літо, коли сяє сонечко, а світ довкола грає яскравими барвами. В Ізраїлі у цей час квітнуть тюльпани й анемони. Тож вип'ємо наш третій келих! (Випийте свій третій келих.)

Улітку в Ізраїлі досягають **плоди інжиру**. Інжир — одна з семи рослин, які описуються в Біблії як сім плодів Ізраїлю.

Тору називають «деревом життя», тим, що нас живить і допомагає рости. Тору також порівнюють з фіговим деревом, тобто інжиром. Не всі плоди інжиру досягають на дереві одночасно, це триває кілька тижнів. Тож що довше ви шукатимете на фіговому дереві достиглі плоди, то більше їх знаходитиме. Це як з Торою: що довше ми читаємо і досліджуємо її тексти, то більше дізнаємося і розуміємо.

Разом із третім келихом ми з'їдаємо фрукт, їстівний і ззовні, і всередині, наприклад інжир. *(Передайте по колу плоди, що є їстівними повністю: родзинки, виноград або інжир.)* Його можна з'їсти повністю! Це нагадує нам, як у природі все з усім пов'язане.

ОБЕРІТЬ ТЕМУ:

- Подумайте про те, що ви щойно з'їли. Уявіть собі шлях, який довелося подолати фрукту від дерева до вашого рота. Як думаєте, де росло це дерево? Хто його посадив та виростив? Хто зібрав урожай, спакував і привіз? Де ви купили ці фрукти? Тільки погляньте, як все одне з одним пов'язане!
- Відчуваючи з чимось зв'язок, ми відчуваємо також і відповідальність, або, івритом, *ахрают* (אֲחֵרָיִת). Як ваша сім'я бере на себе відповідальність за довкілля? Пам'ятайте, що турбота про землю — це як турбота про свою сім'ю!

ЧЕТВЕРТИЙ КЕЛИХ (ОСІНЬ)

(Наповніть келихи червоним виноградним соком.)

Останній келих нагадує нам про осінь. Тому ми п'ємо лише червоний сік — як нагадування про кольори, якими дерева забарвлюються восени. Осінь — нагода подякувати за щедру врожаї, які саме час збирати, і згадати про червоногарячі жовтці, що квітнуть у цей час в Ізраїлі! *(Випийте свій четвертий келих.)*

Восени в Ізраїлі досягають **плоди на ріжковому дереві**. Щоб зібрати їх, можна просто потрусити гілки — і стручки самі впадуть на землю. А ось історія про одне особливе ріжкове дерево, що відбулася в Ізраїлі багато-багато років тому. Ця історія з Талмуду, і її часто розповідають на Ту бі-Шват.

Якось мудрець на ім'я Хоні побачив старого, який саджав ріжкове дерево. «Чи ти з глузду з'їхав, старий? — розсміявся Хоні. — Хіба ти проживеш стільки, щоб дочекатися плодів з цього дерева?»

Старий натомість тихо відповів: «Коли я прийшов у цей світ, то знайшов у ньому безліч дерев, які посадили для мене мої дідуся й бабусі. Тож тепер я саджаю це дерево для моїх онуків».

Хоні занурився у глибокий сон. А коли він нарешті прокинувся, то побачив чоловіка, який збирав стручки ріжкового дерева. «Ви той самий чоловік, який посадив це дерево?» — запитав він.

«Ні, це дерево саджав мій дідусь, — відповів чоловік. — Він навчив мене, що дерева потрібно саджати для онуків».

Тут Хоні усвідомив, що проспав цілих сімдесят років! Так він зрозумів, що саджати дерева — мудро.

Разом із четвертим келихом ми їмо плоди, тверді ззовні і всередині, наприклад стручки ріжкового дерева. (Передайте по колу фрукти з цулькою шкіркою та кісточкою всередині – наприклад авокадо, манго або лічі; або повністю твердий плід – як у ріжкового дерева.) Це нагадує нам, що турбота про землю має безліч складних викликів, але й природа віддячує нам, розкриваючи свої таємниці. Що більше ми занурюємося в дослідження природи й захист довкілля, то більше нових речей дізнаємося про себе самих і світ навкруги.

ОБЕРІТЬ ТЕМУ:

- Пригадайте щось у природі, що стало для вас справжнім відкриттям.
- *Ладор вадор* (רִידֵי רִידֵי?) – так івритом називають передавання цінностей майбутнім поколінням. А що ви хотіли б передати наступному поколінню?

Наш седер на Ту бі-Шват завершується, як пасхальний седер – висловлюванням надії:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם

Ле-шана габаа біЄрушалаім

Наступного року в Єрусалимі!

Наступного року нехай всі дерева виростуть високими!

Наступного року нехай ми продовжимо дбати про землю і її здоров'я!

З днем народження, дерева!

(Якщо у вас є святковий торт або тістечка, то саме час їх з'їсти! Якщо ви ще не заспівали деревам «З днем народження!», то саме час заспівати!)

БАТЬКАМ

РАДИКАЛЬНЕ ЗДИВУВАННЯ НА ТУ БІ-ШВАТ

НАЙДЖІЛ СЕВІДЖ

Кожне єврейське свято нагадує нам про щось таке, що (в ідеальному світі) варто було б пам'ятати щодня. Рош га-Шана і Йом Кіпур нагадують нам, що треба намагатися стати кращими версіями себе. Песах нагадує нам, що треба цінувати дар свободи.

А як щодо свята Ту бі-Шват? Ту бі-Шват нагадує нам: усе, що ми маємо, все, що оточує і живить нас, походить зі світу природи.

Рабі Авраам Єгошуа Гешель, один із найвидатніших єврейських мислителів ХХ століття, придумав вираз «радикальне здивування». Ми можемо досвідчити *радикальне здивування*, коли чистимо мандарин — якщо повністю зосередитися на тому, яким дивом є мандарин. Ми можемо відчути радикальне здивування, коли бачимо качку, яка плескається у воді, а потім бачимо, як краплі скочуються качиною спиною, або коли ми відкриваємо кран, щоб напиться свіжої холодної води. Можливість побачити народження дитини, відчути тепло взимку, мандрувати човном, автівкою чи велосипедом, випити ліки, як зцілять нас або притлумлять біль, — усе це й багато іншого в нашому щоденному житті ми надто легко сприймаємо як

належне. Ту бі-Шват нагадує нам, що кожна з цих речей є дивом.

Ви маєте цілковиту свободу у тому, як відсвяткувати з дітьми цей чудовий день єврейського календаря. У святкуванні Ту бі-Шват є певні традиції, але немає правил; відповідно, немає чогось такого, що ви мусите або не мусите робити. Головне — це пристрасть, любов і творчий підхід.

Підіть з дітьми на прогулянку. Дізнайтеся щось нове про те, що росте поруч із вами, й те, що росте в землі Ізраїля. Запитайте їх, звідки, на їхню думку, походять апельсини або інжир, мигдаль або морква. Посадіть щось разом. Почніть компостувати органічні відходи або заохотіть робити це сусідів. Запросіть друзів ваших дітей і пригостіть фруктами, горіхами, ягодами та овочами.

Насправді, не дуже важливо, як саме ви святкуватимете Ту бі-Шват. Важливо, щоб ваші діти навчилися цінувати життя в нашому неймовірному світі і, як вчить єврейська традиція, нічого не сприймали як належне. Не лише на Ту бі-Шват, а кожного дня їхнього життя.

Найджел Севідж — засновник Єврейської коаліції кліматичного лідерства «Адама» і Єврейського кліматичного фонду.

ЯК БУТИ ЕКОСВІДОМОЮ ДИТИНОЮ

Важливо піклуватися про довкілля постійно, а не лише раз на рік. Збирати й переробляти сміття, компостувати органічні відходи. Ощадливо користуватися електрикою та водою. Їздити не автівкою, а велосипедом, або ходити пішки. Існує безліч способів допомагати природі.

Свято Ту бі-Шват – нагода присвятити свій час такій турботі, а ще – саджати дерева та рослини.

Якщо у вашій місцевості на Ту бі-Шват ще холодно, щоб саджати дерева на вулиці, посадіть якусь рослину у себе вдома або пожертвуйте гроші на садження дерев ось тут: pjlibrary.org/hope.

ДО СПРАВИ!

ЗАХИСТИМО ДЕРЕВО

Ми можемо подбати про дерева поруч, навіть коли не маємо змоги саджати їх. Чи є у вашому дворі або десь неподалік дерево, яке потребує опіки?

Полийте його. Якщо на вулиці сонячно й спекотно, дерево неодмінно подякує вам за можливість випити води.

Прополіть землю біля дерева. Інвазивні трави та бур'яни – стрес для дерев. Виривайте їх із корінням, щоб вони не проросли знову.

Приберіть біля дерева. Зберіть сміття під ним (і не тільки).

Обійміть дерево! Міцніше, не бійтеся!

ДО СПРАВИ!

ПОСАДИМО ДЕРЕВО

Ось кілька корисних порад, як посадити власне дерево.

Почекайте на правильний час для садження. Якщо у вашій країні єврейський день народження дерев – не найкращий час, щоб саджати дерева, зробіть це в інший сезон. А на Ту бі-Шват можна «посадити» своє бажання це зробити.

Пошукайте дерево, якому буде добре у тій місцевості, де ви живете. Але пам'ятайте: ваш клімат підійде не кожному дереву, яке вам подобається. Знайдіть дерево, якому буде в радість рости поруч із вами.

Немає власного подвір'я? Подумайте про саджанець у великому горщику. Деякі дерева можуть рости у таких горщиках доволі довго. А згодом пересадіть дерево у землю надворі. (Придивіться до дерева авокадо на наступній сторінці.)

У будь-якому разі пам'ятайте: що більше дерев буде в нашому світі, то краще буде нам усім.

ДО СПРАВИ!

ПОСАДИМО ПЕТРУШКУ

Ось чудовий спосіб «перехресно заплити» єврейські свята. На Ту бі-Шват посадить петрушку у спеціально прикрашений горщик, а на Песах — зберіть перший врожай!

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

НЕВЕЛИЧКИЙ ГОРЩИК ДЛЯ КВІТІВ (АБО ПАПЕРОВИЙ СТАКАНЧИК З ДІРЧОКОЮ НА ДНІ — ДЛЯ ДРЕНАЖУ)

ФАРБИ ТА/АБО НАЛІТКИ

ГРУНТ ДЛЯ РОЗСАДИ

НАСІНИНИ ПЕТРУШКИ (ЩОБ ВОНИ ШВИДШЕ ПРОРОСТАЛИ, ЗАМОЧИТЬ ЇХ НА НІЧ У ТЕПЛІЙ ВОДІ)

ВОДА

Прикрасьте горщик на свій смак. Потім заповніть його на три чверті ґрунтом і зробіть 3–6 заглибин. Покладіть у кожен заглибину по насінині. Залейте водою. Тримайте горщик у місці, де багато сонця, але так, щоб не забути поливати петрушку раз на кілька днів. Якщо вам пощастить, то вже через кілька тижнів у вас буде своє «дерево» петрушки, а на Песах ви зберете з нього врожай!

ДО СПРАВИ!

ВИРОСТИМО ДЕРЕВО АВОКАДО

Хочете виростити власне дерево на Ту бі-Шват (або будь-коли)? Тоді наступного разу, як їстимете авокадо, збережіть кісточку — для пророщування.

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

КІСТОЧКА АВОКАДО

ЗУБОЧИСТКИ

СКЛЯНКА ВОДИ

Вимийте кісточку авокадо. Обережно увіткніть у неї три зубочистки й занурте широким кінцем кісточки у воду так, щоб вона була під водою майже повністю. Поставте склянку в тепле місце, але не під прямі сонячні промені. З часом рівень води знижуватиметься. Тож за потреби додавайте у склянку воду, щоб кісточка завжди залишалася вологою.

Протягом 2–6 тижнів ви побачите, як почнуть проростати корінці й стебло. Коли стебло стане 15–18 сантиметрів завдовжки, обріжте його на кілька сантиметрів. Коли корені потовщають і на стеблі з'являться листя, пересадіть авокадо у горщик із землею, залишивши верхню половину кісточки відкритою. Якщо ви живете в досить теплому кліматі, можна посадити авокадо на відкритому повітрі.

Поставте горщик із авокадо на сонце, регулярно поливайте і не забувайте святкувати його день народження!

П У Р І М

СВЯТО ПЕРЕВЕРТАНЬ

(Пурім פּוּרִים, у перекладі з івриту «жереб» — як у жеребкуванні)

НАДІЯ — ЦЕ ВІРИТИ, ЩО НЕНАВИСТЬ НІКОЛИ НЕ ПЕРЕМОЖЕ.

Через два тижні після Ту бі-Шват молодик на небі сповіщає, що настав новий місяць адар (лютий або березень за григоріанським календарем). У популярній єврейській пісні, яка відсилає до Талмуду, є такі рядки: *мішеніхнас адар марбім бі-сімха* הַחֹדֶשׁ בְּמִשְׁנֵי אָדָר סוֹבְבִין, «Шойно ми заходимо в адар — нас охоплює радість». Чому? Відповідь проста: Пурім!

Пурім припадає на день перед повнею в місяці адар*, коли ми переповідаємо драматичну історію, яка сталася 2500 років тому. Тоді молода єврейська жінка на ім'я Естер стала царицею величезної Перської імперії. А коли злий і підступний міністр Гаман задумав знищити всіх євреїв, Естер врятувала єврейський народ від катастрофи.

Ця приголомшлива історія сповнена неочікуваних поворотів, тому гаслом свята Пурім стали слова з біблійної Книги Естер, — *вінагаfox гу* וְהָיָה כִּי יִפְּרֹץ, що означає «все перевертається!»

На Пурім ми читаємо цю історію про єврейську спільноту, яка одержала перемогу над ненавистю. Ми граємо контрастами між знайомим і неочікуваним, між видимим і прихованим. Ми святкуємо перемогу єдності і дружби, радіючи й звеселяючись: вбираємося у смішні костюми, зчиняємо дикий шум, наповнюємо кошики почастунками.

*Якщо це єврейський високосний рік (раз на два чи три роки), то в єврейському календарі додається цілий місяць: другий місяць адар. Тоді Пурім припадає на повню другого місяця адар.

А що робите ви, щоб наповнити наш світ любов'ю та повагою?

ЧОТИРИ ПУРІМНІ МІЦВИ

Пурім — найбожевільніше свято в юдейській традиції, сповнене пустощів і веселоців. І влаштувати його святкування самотужки просто неможливо! Існує чотири традиційні міцви (міцвот ліху, «заповіді»), які з'являються наприкінці біблійної Книги Естер і допомагають нам відсвяткувати Пурім. Спробуйте виконати деякі з них — це стане радістю для сім'ї і допоможе вам відкрити для себе єврейські цінності, на яких ґрунтується це свято. (В івриті кожна міцва починається літерою «мем» מ, для легшого запам'ятовування.)

1 ПРОЧИТАЙТЕ ІСТОРІЮ ПУРІМУ
(*мегіла*)
Прочитайте вголос історію про сміливість цариці Естер, вбравшись у пурімні костюми і здіймаючи шум.

3 ЖЕРТВУЙТЕ ГРОШІ
(*матанот леевйонім*)
Примножуйте радість Пуріму, жертвуючи гроші на добрі справи.

2 ПІДГОТУЙТЕ СМАЧНІ ПОДАРУНКИ
ДЛЯ ДРУЗІВ І СУСІДІВ
(*мішлоах манот*)
Зберіть кошики з почастунками для людей у вашій спільноті.

4 НАСОЛОДИТЬСЯ ПУРІМНОЮ
ВЕЧІРКОЮ (*міште*)
Відірвіться на повну, святкуючи Пурім зі смачною їжею, маскарадними костюмами, піснями та іграми.

ЗАЗИРНІТЬ

на pjlibrary.org/hope
і послухайте, як вимовляються івритом ці чотири міцви:

мегіла (מִגֵּלָה) —
сувій (як Сувій Естер)

мішлоах манот
(מִשְׁלוּחַ מִנּוֹת) —
роздавання почастунків

матанот леевйонім
(מִתְּנוּת לְאֲבוֹיָיִם) —
подарунки нужденним

міште (מִשְׁתֵּה) —
бенкет

1

ПРОЧИТАЙТЕ ІСТОРІЮ ПУРІМУ

мегіла́ або кріа́т га́мегіла́
(קריאת המגילה, читання сувою)

Біблійна Книга Естер — дивовижна історія, сповнена несподіванок і героїзму. У ній прославляється людська хоробрість, або *о́мец лев* תַּלְמִיד אֱלֹהִים, здатна змінити світ на краще.

Зазвичай історія Пуріму читається з рукописного сувою, який називають Мегіла Естер תַּלְמִיד אֱלֹהִים (Сувій Естер) на честь Цариці Естер, героїні цієї історії.

Одні сім'ї на Пурім ідуть до синагоги або єврейського центру, щоб послухати публічні читання цієї історії. Інші читають її вголос вдома. Але кожне таке читання не схоже на будь-яке інше, бо:

Усі в костюмах. На такі читання прийнято приходити в образі когось іншого: персонажа з пурімної історії, улюбленого супергероя чи знаменитості, або будь-кого (і навіть будь-чого!), ким ви захочете нарядитися. Може, це буде персонаж з якоїсь книжки «Піжамної бібліотечки»? У дійстві беруть участь усі: як діти, так і дорослі.

Усі шумлять. Що це за діти, яких не видно й не чути? І діти, й дорослі приносять на читання тріскачки. Це може бути традиційна тріскачка, яка їдишем називається *грагер*, а івритом — *раашан* רַאשָׁן; це може бути музичний інструмент — труба або казу; це може бути навіть стара кухонна каструля, по якій можна бамкати. У євреїв-ашкеназі (центрально- або східноєвропейського походження) щоразу, коли вимовляється ім'я злодія Гамана, натовп вибухає шумом, щоб заглушити його ім'я.

ТО ЩО ТАМ З КОСТЮМАМИ І ШУМОМ?

Весна — час для перевдягань у багатьох культурах світу. Але в єврейській культурі перевдягання й маскарад – традиція, переплетена з історією свята Пурім.

У цій історії цариця Естер приховує свою єврейську ідентичність і відкриває цю таємницю царю Ахашверошу лише в останню хвилину. Коли цар вирішує вшанувати дядька Естер Мордехая, то вдягає його в ошатні царські одяжі (як у маскарадний костюм) й дає йому коня — проїхатися верхи площею міста Шушан, а заклятий ворог Мордехая Гаман веде того коня за вузду. У Книзі Естер добре замаскувався навіть Бог, адже це єдина книга у цілій Біблії, на сторінках якої ім'я Бога не з'являється жодного разу! (Хоч деякі читачі й коментатори бачать у цій історії «невидиму руку» Бога.)

Цікаво, що слово «Естер» (אֶסְתֵּר) схоже з івритським словом «гестер» (גֵּסְתֵּר), що означає «прихований». А івритське слово «мегіла» (מֵגִלָּה), що означає «сувій», викликає в пам'яті інше слово — «гіла» (הִלָּה), що означає «розкритий».

Тож коли на Пурім ми вбираємося у костюми, це дає змогу і сховатися, і розкритися водночас. Нумо, спробуйте!

МОРДЕХАЙ

«Не думай, що тобі вдасться вижити лише тому, що ти цариця»

МОРДЕХАЙ — ЦАРИЦІ ЕСТЕР
Книга Естер, 4:13

«Я піду до царя.
І якщо я втрачу усе,
то втрачу усе»

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР — МОРДЕХАЄВІ
Книга Естер, 4:16

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР

ГАМАН

«Є один народ, розпорошений в усіх округах твого царства, а їхні закони різняться від наших»

ГАМАН – ЦАРЮ АХАШВЕРОШУ,
Книга Естер, 3:8

У єврейській традиції Гаман, лиходій з історії Пуріму, є нащадком давнішого біблійного лиходія на ім'я Амалек. Його народ був першим, хто напав на євреїв, відтоді як вони вийшли з єгипетського рабства. Тора прямо приписує «стерти ім'я Амалека», і, можливо, це ще один привід влаштовувати страшенний шум і гамір щоразу, як ім'я Гамана читатиметься з Мегіла Естер.

Гаманове ім'я читається 54 рази. Тож нагоди пошуміти буде вдосталь!

Але будьмо чесні: голосно викрикувати ім'я хулігана буває дуже приємно! Цю частину читань діти точно не забудуть.

У євреїв-сефардів (іспанського походження) та євреїв-мізрахі (близькосхідного походження) під час читань у синагозі прийнято мовчати. А єгипетські євреї зчиняють шум лише двічі за всі читання (і то лише тупочучи ногами): коли цариця Естер розкриває свою таємницю Ахашверошу і коли звучать імена десяти синів Гамана.

ЦАР
АХАШВЕРОШ

«Що зробити для чоловіка, якого цар хоче вшанувати?»

ЦАР АХАШВЕРОШ –
АМАНУ,
Книга Естер, 6:6

«Ненависник і ворог...
цей злий Гаман!»

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР – ЦАРЮ
АХАШВЕРОШУ,
Книга Естер, 7:6

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР

На сторінці rjlibrary.org/home ви знайдете багато інформації про Пурім для батьків, зокрема — як дати собі раду зі складними елементами святкування.

«Євреям були тоді світло і радість, веселощі й шана!»

Книга Естер: 8:16

ГОТУЄМОСЯ ДО ПУРІМНИХ ЧИТАНЬ

ЗРОБІМО ГРАГЕР

Під час Пуріму багато дітей, як кажуть британці, «повні бобів», тобто повні енергії. Чому б їм тоді не зробити грагер, адже він у буквальному сенсі повен бобів?

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

ДВА ПАПЕРОВІ СТАКАНЧИКИ
БОБИ: СУШЕНИЙ ГОРОХ АБО КВАСОЛЯ
СКОТЧ
ФЛОМАСТЕРИ АБО НАЛІПКИ ДЛЯ ПРИКРАШАННЯ

- 1 Наповніть третину першого стаканчика бобами.
- 2 Тримавши другий стаканчик догори дном, приклейте його скотчем до верхньої частини першого.
- 3 Розмалуйте стаканчики фломастерами й прикрасьте наліпками.
- 4 Починайте шуміти!

ЗРОБІМО СОБІ ВЛАСНУ ПУРІМНУ МАСКУ

На Пурім прийнято наряджатися, а костюми, зроблені своїми руками, весело не лише носити, а й майструвати!

ЩО НАМ ЗНАДОБИТЬСЯ

КАРТОН
ОЛІВЕЦЬ
НОЖИЦІ
КЛЕЙ
МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РУКОДІЛЛЯ –
ПІР'Я, ПЛАСТМАСОВІ САМОЦВІТИ, БЛИСКІТКИ,
МАРКЕРИ, ГЛІТЕР ТОЩО
ГУМКА АБО СТРІЧКА

- 1 Намалуйте на картоні контур маски й виріжте її.
- 2 Наклейте на маску прикраси, а потім прикріпіть гумку або стрічку на зворотній бік маски – так, щоб її зручно було вдягати на голову.
- 3 Усе – ви готові до Пуріму.

А
Як звати качку, яка шумить,
коли згадують Гамана?

Б
Що сталося з Ахашверошем,
коли дружина зізналася йому,
що вона єврейка?

В
Якби Гаман
був маленьким
і худеньким,
як би його
називали?

Г
На яке побажання
ворогам схожа
назва свята
Пурім?

ДО СПРАВИ!

СТВОРИМО СВІЙ ВЛАСНИЙ КОСТЮМ СУПЕРГЕРОЯ

В історії Пуріму є свої супергерої: цариця Естер і її дядько Мордехай. Але ж можна створити на Пурім ще й власних супергероїв! Це буде весело!

Суперпірат! Це просто: вдягніть смугасту футболку, закрийте одне око пов'язкою і, звісно ж, додайте суперменський плащ! Юх-ху!

Суперрок-зірка! Візьміть мікрофон, начепіть великі сонцезахисні окуляри й кольорову перуку, якщо вона у вас є, і так — не забудьте плащ!

Суперкиця! Намалуйте котячі вуса, причепіть на голову котячі вушка й додайте плащ! Ням!

ЖАРТІВЛИВІ ВІДПОВІДІ
А: А-КАЧКА ТРІС (ТРИСКАЧКА)
Б: ЕСТЕРИКА
В: ГАМАНЕЦЬ
Г: ЦУРІМ!

ЯК УСЕ ВІДБУВАЛОСЯ?

Історію Пуріму ми розкажемо вам у семи частинах. І кожна з них, у дусі Пуріму, матиме свій особливий спосіб прочитання — несподіваний і часто кумедний.

(А спрощений переказ історії дивіться на сторінці 73.)

Щоб прочитати цю частину,
вам знадобиться дзеркало!

ЧАСТИНА 1

У шоревашаА рбм влж үмот віжор 0025 іісррП інієрл нікелад У од іідні дів рсепртсорр бжл ,оюжлпвв оєіррлмі нів влврр І нів ежв отдєн — йннмүеор ежүд эн вүд рбм йәм элА .ііпоіфЭ ош ,тєжнєд вввүтшлпв нів рсоял А .хєкрїмєв вл нтлрүт влдоп ,ітшлВ ілнрбм ,іннжүрд йїовс вєєкєн рбл ! інд 081 хлпїд вввнрт влпдсрв отон в бжл ,лтєєкєп мїсү дош ,тєжнєд йәм вл нтїлнрл .рсеплвондїв рлнрбм элА .бкнїж

є ітшлВ оїлнрбм ввнглл І .рєвнтүмєєє нїВ .овояїн оплтс оїрбл отой ідот І .оантомєсв ежүд оплтс оїрбм оїрєк мїсвєє элА .үлєлєл үвон үмой нтїбнє дош ,оїррлмі оїєв эн ядєл нлшїїдо нкнндєр .үннжүрд

Йєхєдром р'мі вл йєрєє влж — нєшүШ ітсїм — іїррлмі ілпотоє У нлєєвнрл і рлїєрл іпмєє ү нопл в нлрєє вдієврл отой рєлпож У .онлрїє іїррлмі йїєєррл в нлнж ієрєє рєлєт элА .ндєє мнєєїєрєє мїлн ,бннрїєд бнє — рлннїмєлп влүд рєхєдром мнєєррл в («овєрєд євотрлм» єлмєнєо ош) вєєєдєл опүд м'мі .«єкрїє» рєтєє —

бнов жїн шрєл элА .длєл ү рєтєє нллєєрлпод ррбм нкнндєр бнов ош ,лтєдієвоєєє ії іїрєтєєє йєхєдром ,мїд влншлпєє жїр дєнл рєтєєє нмєкнїж нмндопом нмншнї є моєєр .бкїєрєє йот нлол .мєрбм єі ілїрєтєє од рєлєєлүтл .рєєєхєєє ж үєєрдіє от ,її влмєдоп ітшєрєє влєтє рєтєєє і — үнорє үвопот ії вл вєлєл нїВ .оєлнрбм

Що ви думаєте про відмову цариці Вашті?

Цариця Естер мусить приховувати, що вона єврейка. Як, на вашу думку, їй було із цим жити?

Для другої та п'ятої частин вам знадобиться цей ключ:

ЦАР АХАШВЕРОШ

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР

ГАМАН

МОРДЕХАЙ

ПРИСЛУЖНИКИ У ПАЛАЦІ

ЧАСТИНА 2

Часто сидів біля воріт палацу, текаючи на новини від .
 Якось підслухав двох які змовлялися вбити .
 надіслав записку , яка швидко попередила .
 Цих схопили. врятував життя!
 Добрий втішок був записаний у царські хроніки .

Гаман іде —
 приготуйтеся
 шуміти
 тріскачками!
 Щоб сповістити
 про появу Гамана,
 ми повсюди
 розкидали
 слово «бу!»
 Будь ласка,
 НЕ кричіть «бу!»
 під час читання
 Книги Естер —
 ОКРІМ випадків,
 коли з'являється
 ім'я Гамана.
 Ось тоді можете
 кричати «бу!»
 й щосили
 тріщати грагером
 (або шуміти як
 вам заманеться)!

Не забувайте кричати «бу!» щоразу, як згадується ім'я Гамана!

ЧАСТИНА 3

Якобсь один буцар призначив нового прем'єр-мінібустра — чобуловіка на ім'я **ГаманБУ!** Цей чобуловік наказав, щоб коженбу, хтобу проходить повз царський пабулац, схибулявся перед нимбу. І всі любуди кланялибуся йому в бустрасі — крім Морбудехая. «Я євбурей, — побуяснював він. — А єдиний, пєбуред ким схибуляються євбурей, — це Бог». **ГаманБУ!** так разлюбутився, що накабузав вигнабути з Пербуської імпебурії усіх євбуреїв.

Щоб вибузначити бумісяць і будень, коли підбуступний набумір бубуде здійснено, **ГаманБУ!** влаштував жереббукування (перською — пурім) і всліпу обрабув трибунадцятий будень бумісяця Абудар. А тоді **ГаманБУ!** пібушов до буцаря, щоб поскарбужитися на євбуреїв. «У твоїй імбуперії є любуди, які жибувуть за своїми влабусними закубунами, — скабузав він глєбузливо. — Чи буміг би буцар відбудати набуказ, щоб буїх знищибули?» Буцар побугодився і подарував **ГаманБУ!** царбуський пербуستنь-пєбучатку, яким **ГаманБУ!** скрібупив буцарський набуказ про знищебуння євбуреїв Пербусії 13-го абудара.

ЧАСТИНА 4

Євреї були дуже налякані. Мордехай відправив Естер записку: «Можливо, саме заради цього ти й стала царицею», — написав він. У Персії цариця могла розмовляти із царем, лише якщо той покличе її, інакше її могли стратити. Естер вирішила ризикнути власним життям заради свого народу. Попостившись три дні, Естер попрямувала у царські покої, і цар (на щастя!) дуже зрадив її візиту. «Моя кохана царице, — промовив він. — Чого бажає твоє серце? Я дам тобі все, чого ти лишень забажаєш, навіть половину царства». Естер подумала й відповіла: «Я влаштовую бенкет і хочу, щоб ти і Гаман були моїми гостями».

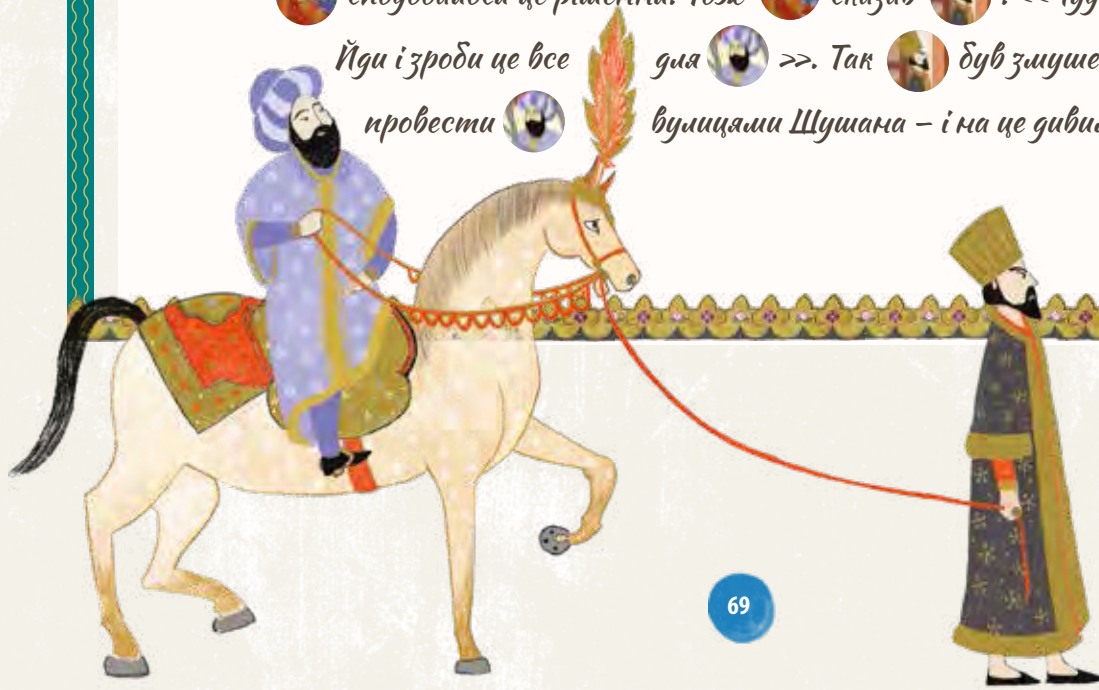
Гаман був у захваті. Це ж треба — його запросили на приватну вечерю із царем і царицею! Однак, полишаючи ввечері царський палац, він знову проходив повз Мордехая, і той знову йому не вклонився. Гаман повернувся додому, не тямлячи себе від люті. Тоді Гаманова дружина запропонувала йому збудувати шибеницю, щоб повісити Мордехая. Захоплений цією ідеєю, Гаман чимдуж побіг у царський палац — готувати шибеницю.

ЧАСТИНА 5

Того ж вечора довго не міг заснути й попросив почитати йому царські хроніки. Сухаюги їх, задав, що готовик на ім'я колись врятував йому життя, але цей ще не дістав за це винагороди. викликав до своїх покоїв і запитав : «Що можна зробити для людини, яку цар хоче вшанувати?» Думуючи, що цар хоче вшанувати саме його, відповів: «Вдрати таку людину у царські шати, вдягнути їй на голову корону, посадити на царського коня, і нехай вона проїде вулицями Шушана — а коня нехай веде за вуздечку один із найшляхетніших царських мужів» .

 сподобалося це рішення. Тож сказав : «Чудово!

Йди і зроби це все для ». Так був змушений провести вулицями Шушана — і на це дивилося все місто!

ЧАСТИНА 6

НАСТУПНОГО ВЕЧОРА цар Ахашверош і Гаман відвідали бенкет, який влаштувала цариця Естер.

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Яка вам їжа?

ГАМАН Сма-ко-та.

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР А як вам напої?

ЦАР АХАШВЕРОШ Неперевершені! Гей, ану наповніть мені келих!

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Я дуже втішена. Я хотіла, щоби сьогодні ввечері все було ідеально.

ЦАР АХАШВЕРОШ Ми з Гаманом безмежно задоволені. Правда, Гамане?

ГАМАН *(з напханим ротом)* Свя... та прав... да.

ЦАР АХАШВЕРОШ *(зітхаючи)* О, моя кохана дружино! Моя найулюбленіша із цариць! Що потішило б твоє серденько? Я дам тобі усе, чого ти лишень забажаєш, навіть половину царства.
(Естер начебто вагається.)

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Взагалі-то... є дещо, чого б я хотіла.

ГАМАН *(собі під ніс)* Хто б сумнівався...

ЦАР АХАШВЕРОШ Усе, що попросиш, любя Естер.

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Я хотіла б зберегти собі життя.

ЦАР АХАШВЕРОШ Життя? *(Цареве обличчя враз серйознішає.)*

Тобі... тобі загрожує якась небезпека?

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Так. Мене і весь мій народ от-от знищать.

(Гаман перестає жувати.)

ЦАР АХАШВЕРОШ Знищать?! Але хто посміє вчинити таке? Де, де цей негідник?

(Естер мовчки повертається і вказує на Гамана. Той зіщулюється від страху.)

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Наш ворог — ніхто інший як... злий і підступний Гаман!

ЦАР АХАШВЕРОШ *(підводиться)* Що?! Як?! Мені... мені потрібно на свіже повітря. *(Ахашверош виходить на царське подвір'я, Гаман тим часом підходить до Естер і припадає до її ніг.)*

ГАМАН Ваша величносте, я не знав...

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Ти багато чого не знаєш.

ГАМАН Будь ласка, ваше величносте, благаю. Це все через того чоловіка на ім'я Мордехай...

ЦАРИЦЯ ЕСТЕР Це ти зараз про мого дядька Мордехая?

ГАМАН *(стогне)* О-о-о-ох ...

(Цар повертається до покоїв.)

ЦАР АХАШВЕРОШ *(розлючений)* ГААААААААААА-МАН!!!

Охороно, схопіть його!

(Входять охоронці і арештовують Гамана.)

ОБГОВОРІМО

Як Мордехай допоміг цариці Естер набратися сміливості, щоб дати відсіч Гаманові? Чому вона розкриває свою таємницю на бенкеті?

Чи знаєте ви когось (або лише чули про таку людину) настільки ж сміливого, як цариця Естер?

Спрощений переказ історії

ПУРІМУ

У далекій країні Персії 2500 років тому цар Ахашверош правив імперією, яка простягалася від Індії до Ефіопії. Коли цар наказав своїй дружині, цариці Вашті, прийти на бенкет, щоб потішити всіх своєю вродою, цариця відмовилася. Тож Ахашверош наказав відіслати її геть.

Царські радники обійшли ледь не всю імперію, щоб знайти йому нову дружину. Так у палац потрапила молода єврейка Естер. (Її дядько Мордехай застеріг Естер: «Нікому не кажи, що ти єврейка!») Цар закохався в Естер, і вона стала царицею.

Якось, сидячи біля воріт царського палацу, Мордехай почув розмову двох царевих слуг і зрозумів, що вони замислили вбити царя Ахашвероша. Мордехай відправив Естер записку, і вона негайно розповіла про все царю. Слуг упіймали, а добрий вчинок Мордехая був записаний у царські хроніки.

Новий царський прем'єр-міністр Гаман вимагав, щоб усі йому вклонялися, — і так, усі вклонялися Гаману. Всі, окрім Мордехая, який казав: «Євреї вклоняються лише Богу». Гаман так розлютився, що вирішив знищити усіх євреїв Перської імперії. Він влаштував жеребкування (перською — *пурім*), щоб обрати день винищення євреїв, і домігся від царя схвалення цього наміру.

Євреї були дуже налякані. Мордехай миттєво надіслав Естер записку, щоб вона поговорила з царем. У Персії цариця могла розмовляти з царем, тільки якщо той сам покличе, інакше її могли стратити. Однак Естер пішла до царя без

запрошення — ризикуючи життям. На щастя, цар дуже зрадив, побачивши її. Вона запросила царя разом з Гаманом на свій приватний бенкет наступного вечора.

Вночі цар ніяк не міг заснути і попросив почитати йому царські хроніки. Слухаючи, він згадав, що колись чоловік на ім'я Мордехай врятував йому життя, але так і не дістав за це винагороди. Цар покликав Гамана й запитав: «Що можна зробити для людини, яку цар бажає вшанувати?»

Думаючи, що цар хоче вшанувати його, Гаман відповів: «Таку людину треба вбрати у царські шати, посадити на царського коня, а тоді нехай найшляхетніший з царських мужів проведе її вулицями Шушана».

Наступного вечора цар Ахашверош і Гаман прийшли на приватний бенкет до Естер. Коли цар запитав царицю Естер, чого бажає її серце, вона відповіла: «Мене і весь мій народ хочуть знищити! Врятуй нас!» «Але хто вам загрожує, хто наважився на таке?» — запитав цар. Естер вказала на Гамана.

Цар відіслав Гамана геть і зробив своїм новим прем'єр-міністром Мордехая. Ось як цариця Естер, з допомогою свого дядька Мордехая, врятувала євреїв Персії і ось чому ми святкуємо цього дня Пурім.

ПІДГОТУЙТЕ СМАЧНІ ПОДАРУНКИ ДЛЯ ДРУЗІВ І СУСІДІВ

мішлоах манот (מִשְׁלוּחַ מַנּוֹת)

«Наповніть ці дні бенкетуванням й веселощами, надсилаючи одне одному їжу та подарунки».

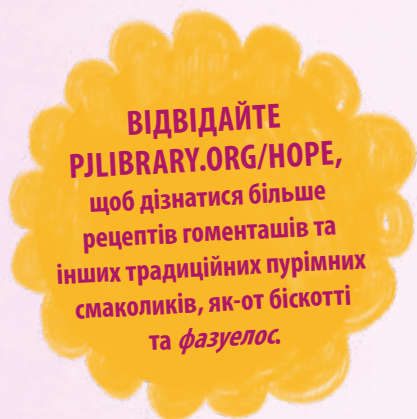
КНИГА ЕСТЕР 9:22

Пурімна традиція надсилати кошики з подарунками друзям і рідним — це не лише радість і смачна їжа, а й причетність до спільноти — івритом *кегіла* (קִהְלָה). Традиційно **кожен у спільноті** дістає на Пурім подарунковий кошик — так нужденні й самотні члени єврейської громади не почуваяться відірваними від решти. До того ж, усі щойно читали про Гамана і його підступні злі задуми. Тож, щоби протистояти розповсюдженню нетерпимості до інших, яку в історії Пуріму уособлює Гаман, людей заохочують виявляти любов до ближніх добрими справами.

Мішлоах манот — дієвий спосіб подати дітям приклад того, якою може бути спільнота.

Кому б ви хотіли подарувати мішлоах манот? Як зробити так, щоб людина відчула: ви готували цей подарунок спеціально для неї?

ОСЬ ДЕКІЛЬКА ПОРАД

* **Підійде що завгодно:** кошик, торба, картонна коробка... Зазвичай туди кладуть щонайменше два різні продукти, які можна їсти або пити.

* **Які саме продукти?** Будь-які: домашні, куплені, корисні й не дуже. Один з популярних почастунків — *гоменташі* (в перекладі з їдишу — «кишені Гамана»), традиційне трикутне пурімне печиво. Івритом його називають *озней Гаман* (אֶזְנֵי הַמָּן — «вуха Гамана»). Однак подарунковий кошик можна й персоналізувати: покласти всередину особливі чайні пакетики для любителів чаю або шоколадку

для любителів шоколаду, додати записку, вкласти малюнок.

* **Скільки?** Міцва каже лише про «два види їжі для однієї людини». Але ви можете дати стільки мішлоах манот, скільки захочете.

* **Доставка — окрема радість.** Діти зазвичай нарядаються у костюми і несуть мішлоах манот сусідам. (Це чимось схоже на Геловін, тільки навпаки. Але не дивуйтеся, якщо одержувач віддасть смаколики назад дарувальнику...)

ГОТУЙМО ГОМЕНТАШІ

У Німеччині XVI століття на Пурім пекли «кишені з маком» (німецькою *мохн ташен*). У наші дні пурімне печиво наповнюють не лише маком, а й джемом, чорносливом, шоколадом та іншими смачними начинками. Ось як:

ІНГРЕДІЄНТИ

ПІСОЧНЕ ТІСТО	АБО БУДЬ-ЯКА ІНША
ДЖЕМ, ШОКОЛАДНА	НАЧИНКА НА ВАШ СМАК
КРИХТА	

Розкачайте тісто. Відвідайте pjlibrary.org — там ви знайдете деякі нескладні рецепти. (Пошепки: можете взяти навіть готове тісто для піци або корж для пирога, ми нікому не скажемо.)

Виріжте перегорнутою склянкою кружальця тіста.

Покладіть у центр кожного кружальця одну столову ложку начинки.

Защипніть пальцями кружальця з трьох боків так, щоб вийшли трикутники. (Переконайтеся, що кутики загнуті щільно, щоб ваші трикутники не розповзлися в духовці.)

Покладіть трикутники на деко, вистелене пергаментним папером і випікайте згідно з рецептом.

Смачного!

ПОДАРУНКОВІ КОРОБКИ НА ПУРІМ

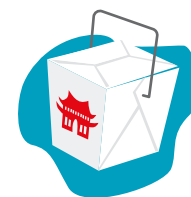
Головне — творчий підхід! Пакування мішлоах манот — прекрасна можливість поділитися радістю Пуріму.

Розмалуйте паперовий пакет фломастерами й прикрасьте стікерами.

Вимийте великий стакан з-під йогурту і обклейте декоративним скотчем.

Вимийте і використайте вдруге картонну коробку з-під готової їжі.

Скрутіть конус зі старої газети.

ЖЕРТВУЙТЕ ГРОШІ

матанот леевйонім (מַתָּנוֹת לְאַבְיּוֹנִים)

Одна з головних причин, чому євреї дають *цдаку* (חֲדָקָה), благодійні пожертвування, — бажання збільшити *цедек* (צְדָקָה), справедливість у світі. На Пурім ми хочемо бути впевнені, що кожен у нашій спільноті відчуває радість цього свята. (Якщо не допомагати відчувати радість іншим, наша радість теж не буде повною.)

Тож Пурім — привід додати щось своє у будь-яку добру справу, щоб огорнути радістю Пуріму якомога більше людей навколо.

Ця міцва настільки важлива, що навіть люди, в яких зовсім небагато грошей, мусять давати на Пурім *цдаку*. Середньовічний філософ Маймонід вчив: давати треба як мінімум стільки ж, скільки витрачаєш на святковий обід.

ОБГОВОРІМО

Як можна допомогти відсвяткувати Пурім людям, в яких мало грошей?

Які добрі справи ви хотіли б підтримати своїми матанот леевйонім? Пам'ятайте про творчий підхід!

Це безпрограшний варіант!
Адже щасливими почуватяться всі: і одержувач подарунка, і дарувальник.

4

НАСОЛОДИТЬСЯ ПУРІМНОЮ ВЕЧІРКОЮ

міштé (הַתְּשׁוּבָה) або
сеудат Пурім (סְעוּדַת פּוּרִים)

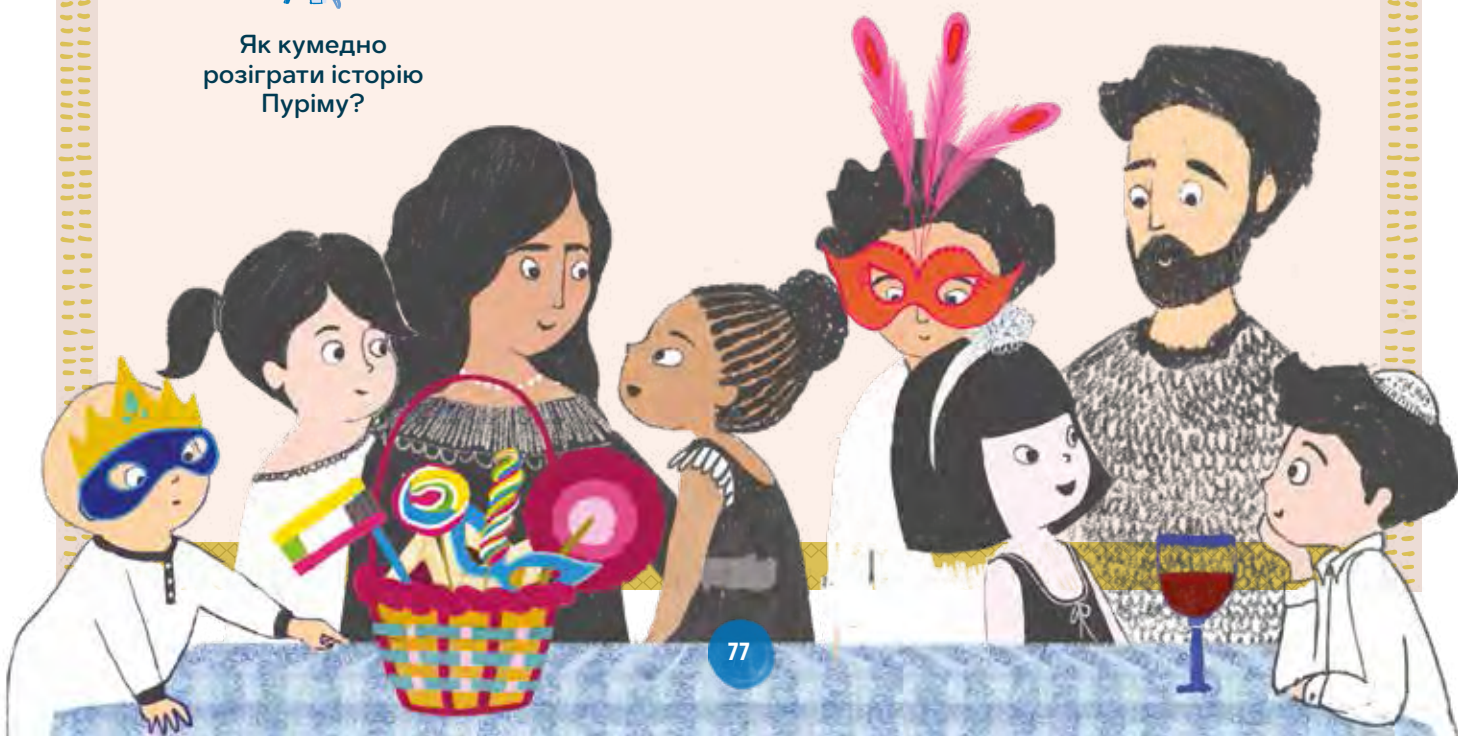
ВІДВІДАЙТЕ
RJLIBRARY.ORG/HORE,
де ви знайдете тексти
пісень, танцювальні
плейлисти, сценарії
пурімшпіль.

ОБГОВОРІМО

Як кумедно
розіграти історію
Пуріму?

На Пурім ми святкуємо *сімхá* (הַתְּשׁוּבָה), що івритом означає і дуркування, і безтурботну радість. Одні сім'ї влаштовують на Пурім справжній карнавал, вбравшись у костюми, інші — просто збираються з друзями за святковим столом. У будь-якому разі, традиційне святкування Пуріму — це завжди смачна їжа та веселі сімейні розваги: співи, танці, ігри. Зазвичай під час святкування розігрують п'єсу або ставлять лялькову виставу (їдишем це називається *пурімшпіль*) за мотивами історії цього свята. Пурімшпіль — це маскарадні костюми, жарти, імітування голосів і навіть пародії на відомі пісні.

БАТЬКАМ

ПУРІМ І РАДІСТЬ УСВІДОМЛЕННЯ ВЛАСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

САРА САССУН

У дитинстві я любила вигадувати собі пурімні костюми. Могла стати ким захочу. Ба більше: для мене це був такий день, коли я могла почуватися заодно з усіма.

Розумієте, я була єврейською дівчинкою з Іраку, а мешкала в австралійському місті Сіднеї і не була певна, що добре вписуюся у колектив своєї єврейської денної школи, переважно ашкеназької. Я навчилася пристосовуватися: триматися своїх єврейських традицій з Іраку в себе вдома, проте почувалася відчуженою від ашкеназьких звичаїв, що їх бачила у школі. Я вдавала, ніби знаю, що таке гоменташі, а сама насправді не знала. У моєї родини не було особливих пурімних частувань: у нас було заведено просто готувати ту саму смачну випічку, якою ми ласували весь рік: *баклаву, самбусек ель тава* (пиріжки з нутом), *хаджі бадах* (мигдальне печиво з кардамоном) — і пригощати друзів, родичів і незнайомців щедрими порціями *мішлоах манот* (пурімних гостинців).

Я не усвідомлювала, що моє намагання сховати власну іраксько-єврейську ідентичність подібне до ситуації, в якій опинилася колись цариця Естер. Їй доводилося приховувати своє єврейство від царя Ахашвероша, і її головною дією в історії Пуріму стало розкриття справжнього походження: так вона врятувала свій народ від жорстокого вироку Гамана.

Щоб визнати, хто ти є й звідки походиш, завжди потрібен неабиякий вияв хоробрості. Книга Естер оповідає дуже реальну історію, яка передає переживання щодо єврейської ідентичності в діаспорі, з якими я виросла. Чи відкривати, що я єврейка? Чи приховувати? Коли важливо визнати, що ти теж належиш до євреїв? Або ж до євреїв, тільки дещо інакших?

Наші діти стикатимуться із ситуаціями, коли виникатимуть питання про їхнє єврейство: які саме вони євреї, що це для них означає, чому це щось особливе. Вони можуть «перевдягатися» в різні ідентичності, намагаючись знайти власну, унікальну. Для мене Естер — приклад для наслідування, що допоміг мені прийняти свою близькосхідну єврейську ідентичність з гордістю й без сорому. Люблю розповідати, що за часів Естер більшість євреїв світу жила в Персії (тепер Іран) і Вавилонії (нині Ірак) — і шкода, що я не могла розповісти це в дитинстві своїм однокласникам.

Тепер на Пурім я з великою втіхою ділюся з рідними та друзями частунками своєї іракської єврейської бабусі — баклавою з трояндовою водою й кардамоном. А ще раджу своїм синам одягатися так, як їм заманеться. І потайки всміхаюся, коли бачу їхні близькосхідні костюми. Тобто коли, ілюструючи історію свята, вони вибираються самими собою.

Сара Сассун — поетка й дитяча письменниця.

БАТЬКАМ

ЕПІЛОГ ПРО НАДІЮ

Коли «Піжамна бібліотечка» випустила пілотний проєкт цього сімейного путівника, серед учасників була одна мама з маленьким сином. Ця мама розповіла, що її сину дуже сподобався опис мигдалевих дерев, що квітнуть в Ізраїлі на Ту бі-Шват. А в Ізраїлі йшла війна, тож він здивовано запитав: «Невже мигдалеві дерева цвітуть навіть у воєнний час?»

Вони разом пошукали в інтернеті й знайшли свіжі фотографії квітучих мигдалевих дерев по всьому Ізраїлю. Хлопчик зрадів: «Дивись, мамо! Надія є!»

Насправді, сподіватися не завжди легко. Ми дивимося на світ і дуже часто бачимо розбрат і ворожнечу. Нелюдські вчинки. Знуцання над планетою.

Що ж дає нам надію?

По-перше, можна нагадати собі те, що стверджує рабі Сакс (на третій сторінці цього путівника): надія активна. Вона вимагає дій, бодай маленьких: встановлення миру в сім'ї, допомога ближньому, цдака (благодійність) — все це дає надію. Коли під тягарем подій, що відбуваються в нашому житті й у суспільстві, ми впадаємо у відчай, дуже важливо тримати зв'язок із тими, хто для нас важливий і хто на нас розраховує. Зв'язок дарує надію.

По-друге, ми можемо ближче познайомитися з єврейською історією. Завіт ефіопських євреїв — непохитна віра. Завіт Макавеїв — боротьба за єврейську унікальність та мету, всупереч усім обставинам. Завіт Ту бі-Швату, втілений рабинами, містиками, першовідкривачами й екоактивістами, полягає в необхідності жити в гармонії з природою. Завіт Естер і Мордехая — протистояння упередженням і ненависті. Протягом усієї історії єврейський народ знаходив шляхи до відродження та переосмислення — не менш складні, ніж у часи створення держави Ізраїль за кілька років після Голокосту. Ізраїльський державний гімн має влучну назву «Га-тіква» (הַתִּקְוָה), тобто «Надія».

І нарешті, ніщо не дає більшої надії, ніж наші діти. Вони так пасують цьому святковому сезону — наші маленькі кольорові парасольки, наші танцівні вогники, наші квітучі деревця, наші священні веселі «тріскачки». Вони надихають нас своєю відкритістю й гумором, радістю та мріями.

Єврейське слово *тіква* תִּקְוָה, що означає «надія», пов'язане зі словом *кав* קַו, що означає «лінія». Наші діти — та наскрізна лінія, що продовжує минуле нашої родини в майбутнє. Самим своїм буттям — цілий рік, але особливо в цей особливий єврейський сезон — вони кажуть нам: «Дивись, мамо! Надія є!»

СЛОВНИЧОК ЄВРЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

- благодійні пожертвування — *цдака* צדקה
- вдячність — *гакарат гатов* הכרת הטוב
- відповідальність — *ахрают* אחריות
- гостинність — *гахнасаг орхім* הכנסת אורחים
- євреї (єврейський народ у всьому його розмаїтті) — *клаль ізраель* כלל ישראל
- збереження цінних ресурсів — *бал ташхіт* בל תשחית
- мир у домі — *шалом байт* שלום בית
- надія — *тіква* תקווה
- освіта — *хінух* חינוך
- передавання цінностей майбутнім поколінням — *ладор вадор* לדור ודור
- повага до інших (особливо коли вони відрізняються від нас) — *квод гаахер* כבוד האחר
- прикрашання заповіді — *гідур міцва* הדור מצוה
- радість — *сімха* שמחה
- сміливість, хоробрість — *омец лев* אומץ לב
- причетність до спільноти — *кегіла* קהילה
- справедливість — *цедек* צדק
- шанування старших — *вегадарта пней закен* הדרת פני זקן

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Сторінка 3:

Rabbi Jonathan Sacks, *To Heal a Fractured World: The Ethics of Responsibility* (2007). Reprinted courtesy of the Rabbi Sacks Legacy.

Сторінка 14:

Tom Geismar poster design for Voices & Visions Masters Series (2012).

Сторінка 31:

Samuel E. Goldfarb, "I Have a Little Dreidel" English lyrics (1927).

Medieval Hebrew poem, "Maoz Tzur" ("Rock of Ages").

Сторінка 32:

Mordkhe Rivesman, "Hanukkah, Oh Hanukkah" Yiddish lyrics (1912).

Menashe Ravina, "Mi Yimalel" ("Who Can Retell?") Hebrew lyrics (1936).

Сторінка 33:

Levin Kipnis, "Sevivon, Sov Sov Sov" ("Spin, Dreidel!") Hebrew lyrics (1923).

Flory Jagoda, "Ocho Kandelikas" ("Eight Little Candles") Ladino lyrics and music (1983). Reprinted courtesy of the family of Flory Jagoda.

Jewish liturgy, "Al Hanisim" ("For the Miracles").

Сторінка 42:

George Tscherny poster design for Voices & Visions Masters Series (2012).

Сторінка 46:

Danny Paller, "Here in the ground ..." from *The Creation: A Musical in Seven Days* (1981).

Сторінка 47:

Martin Buber, "I think about a tree ..." adapted from *I and Thou* (1937).

Сторінка 50:

Israel Dushman, "Hashkediya Porachat" ("The Almond Tree Is Blooming") Hebrew lyrics (1931).

PJ Library
ЄВРЕЙСЬКІ ІСТОРІЇ
ТА КАЗКИ ДЛЯ ДІТЕЙ